

SCHILLER

TELL VILMOS

SZÍNJÁTÉK 5 FELVONÁSBAN

**FORDÍTOTTA
HARSÁNYI ZSOLT**

**SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET RT.
BUDAPEST**

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2015
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-080-8 (online)
MEK-14568

SZEMÉLYEK:

Gessler Hermann, Schwyz és Uri birodalmi helytartója
 Báró Attinghausen Werner, zászlós úr
 Rudenz Ulrik, unokaöccse
 Stauffacher Werner |
 Hunn Konrád |
 Reding Itel |
 Auf der Mauer János | Schwyzi polgárok
 Im Hofe Jörg |
 Ulrik, a kovács |
 Weileri Jost |
 Fürst Walter |
 Tell Vilmos |
 Rösselmann, pap |
 Petermann, sekrestyés | Urii polgárok
 Kuoni, pásztor |
 Werni, vadász |
 Ruodi, halász |
 Melchthal Arnold |
 Baumgarten Konrád |
 Sarneni Meier |
 Winkelriedi Struth | Unterwaldeni polgárok
 Von der Flüe Kolos |
 Am Büchel Burkhart |
 Sewai Arnold |
 Luzerni Pfeifer
 Gersami Kunz
 Jenni, halászigyerek
 Seppi, bojtárgyerek
 Gertrud, Stauffacher felesége
 Hedwig, Tell felesége, Fürst leánya
 Brunnecki Berta, gazdag örökösnő
 Armgard |
 Mechtild | parasztnők
 Elsbeth |
 Hildegard |
 Vilmos | Tell fiai
 Walter |
 Friesshardt | zsoldosok
 Leuthold |
 Harras Rudolf, Gessler istálló mestere
 Parricida János, Svárország hercege
 Stüssi, vadász
 Urii Stier
 Birodalmi futár
 Munkavezető
 Kőfaragómester
 Kőfaragóságdek, munkások, kikiáltók, irgalmas barátok.
 Gessler és Landenberg lovasai, férfiak, asszonyok.

ELSŐ FELVONÁS.

ELSŐ JELENET.

Meredek sziklapart, a vierwaldstätti tó. Szemközt Schwyz. A víz öbölt vájt a szárazföldbe. Nem messze kunyhó. Halászfű csónakon megy. A tavon túl ragyogó napsütésben látszanak Schwyz kaszálói, falvai, udvarai. A nézőtől balra a hegycsúcsok látszanak felhőkkel fedetten, jobbra a távoli háttérben a havasok. Mielőtt a függöny felmegy, a tehenek kolompját és a juhnyájak csengőit hallani. Ezek a hangok egy darabig később is folytatódnak.

Halászfű a csónakban énekel:

A tó nevetően fürdeni biztat,
Elnyomta az álom a parton az ifjat.

S hall mennyei zengést,
Angyalmuzsikát,
Mely édesen lendül
A tájon át.

Megébred az ifju, kit végzete vár,
Mellét veri már kajánul az ár.

Hang hallszik a mélyből:
„Ó jöszte szívem,
Csábítom az alvót
S a mélybe viszem.”

Pásztor a hegyen:

Napos legelők,
Isten veletek,
Már vége a nyárnak,
Én messze megyek.

Hegyekbe vonul most innen a pásztor.
Majd visszajön újra madárdaloláskor,
Ha a föld viruló pompában áll,
S a májusi csermely csordogál.

Napos legelők,
Isten veletek,
Már vége a nyárnak,
Én messze megyek.

Alpesi vadász megjelenik szemközt a sziklatetőn:

Megdörren a bérc, a bürű belereng,
Nem fél a vadász, aki fölfele ment.

Csak járja merészen
A hó mezejét.
Nem zöldel a fűszál,
Az út csupa jég.

A lába alatt csak a ködgomolyok,
A lenti világ ide nem mosolyog.

Felhőhasadékon
Pillantani át:
Távol meredélyben
Zöld lent a világ.

A táj változik. A bércek tompa dübörgése hallatszik. A tájon fellegek árnya fut keresztül. Ruodi, a halász kilép a kunyhóból. Werni, a vadász lelépked a sziklán, Kuoni, a pásztor, sajtárral közeledik, Seppi, a bojtár, követi.

Ruodi:
Serényen, Jenni!
A szürke völgymanó jön. Jég dörög.
Fehér ködsapkát öltött fenn a bérc,
A szél-lyukból hideg huzat mozog.
A fergeteg előbb jön, mintsem várnók.

Kuoni:
Eső lesz, révész. Juhaim mohóan
Legelnek s földet kapar a vezérkos.

Werni:
Ugrál a hal, s a szárcsa le-lebúvik.
Hogy nagy vihar lesz, minden azt mutatja.

Kuoni *a bojtárhoz*:
Vigyázz, az állat el ne kóboroljon.

Seppi:
A barna riska itt kolompol, hallom.

Kuoni:
Ez jár legmesszebb. Így egy sem hiányzik.

Ruodi:
Szépen szólnak kolompjaid, te pásztor.

Werni:
És szép a csorda. A tiéd is, földi?

Kuoni:
Szegény vagyok. Az attinghausi úré,
Én csak szegődött pásztora vagyok.

Ruodi:
A szalag illik ennek a tehénnek.

Kuoni:
De tudja is, hogy ő a vezető.
Ha elvenném szalagját, nem legelne.

Ruodi:
Egy ilyen állat? Ne légy oktalan.

Werni:
Nem oktalan az állat maga sem.
Mink tudjuk azt, kik a zergét kilessük.
A zerge őrt állít, mikor legel,

Az őr fülét hegyezve őrködik,
S vadász ha jó, fütttyentve ad jelet.

Ruodi:
Mentek haza?

Kuoni: A rét le van legelve.

Werni:
Hát akkor jó utat.

Kuoni: Neked kívánom,
Mert ti bizony nem tértek mindig vissza.

Ruodi:
Nini, egy ember erre fut rohanva.

Werni:
Baumgart. Altzellenből. Jól ismerem.

Baumgarten Konrád *lihegve beront*:
Révész, az Istenért, a csónakod!

Ruodi:
Nono, mit sietsz úgy?

Baumgarten: Oldozd hamar!
Haláltól mentesz meg, ha átviszel.

Kuoni:
Mi baj van, földi?

Werni: Üldöz valaki?

Baumgarten *a halászhoz*:
Siessetek. Már a sarkamban vannak.
A helytartóság katonái jönnek,
Ha megfognak, halál fia vagyok.

Ruodi:
S vajjon mért kergetnek a lovasok?

Baumgarten:
Előbb csak ments meg, aztán majd beszéllek.

Werni:
Vérfoltok vannak rajtad. Mit csináltál?

Baumgarten:
A császár helytartója, a rossbergi...

Kuoni:
Úgy, Wolffenschiessen? Ő van a nyomodban?

Baumgarten:
Ő maga sose többé. Mert megöltem.

Mind *visszahőkölnek*:
Mit tettél? Isten irgalmazzon néked!

Baumgarten:

Amit más szabad ember megtett volna.
Asszonyomat, nevemet meggyalázta:
Megbüntettem. A büntetés jogos.

Kuoni:

Mondd el, mi volt? Valóban elkövette?

Baumgarten:

Akarta csak. De el már nem követte.
Mert közbelépett Isten. És a baltám.

Kuoni:

Széthasítottad a fejét neki?

Werni:

Mondd el mindent hamar. Még van idő,
Amíg a révész csónakját eloldja.

Baumgarten:

Az erdőn fát döntöttem. Hát egyszerre
Halálos rémületben jön az asszony:
A helytartó házában hentereg,
Az asszonnyal fürdőt csináltatott,
Aztán csábítani kezdte; ő kisiklott,
S hozzám szaladt segítséget keresni.
Nyomban hazafutottam. És a baltám
Pirossá tette fürdőjét neki.

Werni:

Jól tetted. Ezért nem ítélek el.

Kuoni:

A gazember! Megkapta a magáét!
Rég megszolgált Unterwaldenért.

Baumgarten:

A véres tettnek gyorsan híre ment.
Üldöznek. S drága minden pillanat. *Mennydörög.*

Kuoni:

Révész, siess! Evezz át vele gyorsan.

Ruodi:

Most nem lehet. Nehéz vihar van útban.
Várnod muszáj.

Baumgarten:

Irgalmas Isten!

Nem várhatok. Az életem van kockán!

Kuoni *a haláshoz:*

Isten nevében! Hisz felebarátod!
A baj mindnyájunkkal megeshetik. *Dörgés.*

Ruodi:

Itt a vihar. A tó vize dühöng.
Ilyen vízen eveznem lehetetlen.

Baumgarten *átfogja térdét:*
Légy jó hozzám, az Isten jó lesz hozzád.

Werni:
Segítsd meg, révész! Életéről van szó.

Kuoni:
Családapa. Kis gyermekei vannak. *Ismét dörgés.*

Ruodi:
S tán nekem több van, mint egy életem?
Családot tartok magam is. Dühöng
Az áradat. Vad örvény túrja fel
Fenékig mind a tó vizét. Szeretném
A jó embert megmenteni, de bárki
Belátja, hogy tisztára képtelenség.

Baumgarten *még térdel:*
Így vesszek el az üldözők kezén,
A menekvést, a tulsó partot látva?
Ott van s elérem könnyen két szememmel,
A hangomat is által küldhetem,
A sajka itt van, mellyel átmehetnék,
És itt kell tétlenül kétségbeesnem.

Kuoni:
Nézd csak, ki jő ott.

Werni: Tell, a bürgleni. *Tell újával jön.*

Tell:
Segítségért kiáltottak. Ki az?

Kuoni:
Ez az alzelli. A becsületét
Védelmezte és Wolffenschiesst megölte.
A helytartót, ki Rossbergben lakott.
És most lovasok vannak a nyomában.
A tulsó partra át szeretne menni,
De vihar van, s a révész nem viszi.

Ruodi:
Jól bánik Tell az evezővel is,
Ha mersze van, hát most mutassa meg.

Tell:
Szükségben mindent mer az ember, révész.
Heves dörgés, a tó vize dühöng.

Ruodi:
Én menjek néki ennek a pokolnak?
Nem vállalhatja, aki épeszű.

Tell:
Utolsó gondod legyen tenmagad.
Bízz Istenben, segítsd a megszorultat.

Ruodi:

Biztos helyen tanácsolgatni könnyű.
A csónak itt van. S ott a víz. Csináld.

Tell:

A helytartó gonoszabb, mint a tó.
Próbáld meg, révész!

Mind: Vidd át! Segítsd meg!

Ruodi:

Testvéremnek, vagy édes gyermekemnek
Se tenném. Simon-Judás napja van:
Gonosz nap ez. Halottat kér a víz.

Tell:

Üres beszéddel sokra nem megyünk.
Minden perc drága. Segíteni kell.
Viszed, révész, vagy nem viszed?

Ruodi: Nem én!

Tell:

Isten nevében. Add a csónakot!
Csekély erőmmel megkísértem én!

Baumgarten:

Mit mondhatok. Tell? Mentőangyalom vagy.

Tell:

A helytartótól még megmentelek,
A viharral fegyvertelen vagyok.
De inkább juss a jó Isten kezére.
Mint emberébe. *A pásztorhoz.* Földi, vigasztaljad
Asszonyomat, ha ezen rajtavesztek:
Megtettem, amit el nem múlazthattam. *A csónakba ugrik.*

Kuoni *a halászhoz:*

Az evezésben mester vagy, Rudi.
Tell elvállalja? És te nem mered?

Ruodi:

Különb legény se érné fel vele.
Hasonló hozzá nincs más a hegyekben.

Werni *felment a sziklára:*

Most eltaszítja. Isten megsegítsen!
A csónak táncol a hullámokon.

Kuoni a parton:

Nem látni. A víz átcsapott fölötte.
De látom újra! Nagyszerű erővel
Dolgozza át magát a szörnyű vészen.

Seppi:

Nyargalva jönnek már a lovasok.

Kuoni:

A legutolsó percben jött a mentő. *Landenbergi lovasok jönnek.*

Első lovas:

Elő a gyilkost, akit rejtegettek!

Második lovas:

Ne tagadjátok el. Csak itt lehet!

Kuoni és Ruodi:

Kiről beszéltek?

Első lovas *meqlátja a csónakot:*

Ott, az átkozott!

Werni *a sziklán:*

A csónak kell? Nyargaljatok utána!

Ha siettek, még utóléritek.

Második:

Megmenekült!

Első *pásztorhoz és halászhoz:*

Ti cinkosai vagytok!

Ezért lakoltok! Nyájaknak vége!

És földig égetjük kunyhótokat. *Elsietnek.*

Seppi *utánuk rohan:*

Bárányaim!

Kuoni *utána:*

Szent Isten! Hol a csorda?

Werni:

Gazemberek!

Rudi:

Nagy Isten fenn az égben,

Ki menti meg már végre ezt a földet? *Követi őket.*

MÁSODIK JELENET.

Steinenben vagyunk, Schwyz kantonban. A híd mellett Stauffacher országúti háza. Stauffacher Werner és Luzerni Pfeifer beszélgetve jönnek.

Pfeifer:

Igen, Stauffacher úr, ahogy megmondtam:

Ne állj az osztrák párthoz, ha lehet.

Szilárdan, bátran, hű maradj hazádhoz,

Isten megáldja ősi szabadságod. *Nyájasan kezet szorít és menni készül.*

Stauffacher:

De várj hát, míg az asszony jön. Te vagy

A vendég Schwyzben, én Luzernben.

Pfeifer:

Sajnálom, még ma el kell érnem Gersaut.

Ha helytartótok gögje és szeszélye
Fejeteken már elviselhetetlen,
Még tűrjetek. Minden változhatik.
A trónra egyszer új császár kerülhet.
S ha egyszer osztrák lettél, az maradsz. *El.*

Stauffacher lehangoltan lócára ül a hárs alá. Így találja felesége, Gertrud, aki odalép, megáll és kis ideig némán nézi.

Gertrud:

Komor vagy, kedvesem. Nem vagy a régi.
Már napok óta így figyelek némán,
A homlokodra bú von ráncokat,
A szíveden teher nehézkedik,
Mondd el, mi bánt. Hű asszonyod vagyok,
Gondodnak is kijár nekem fele. *Stauffacher kezét nyújtja neki és hallgat.*
Mi nyomja szívedet, kérlek, beszélj.
Munkádon áldás, dolgunk jól megyen,
Megtelt a csűr, marháid szép kövérek,
A lovakat lehoztad a hegyekből,
Hogy jól tartottan, símán, fényesen
Jó istállódban átteleljenek.
A házad gazdag, mint egy úri udvar,
Ácsolt keményfa minden oszlopa,
Hibátlanul formálta ki a pallér,
Vígan ragyognak rajt az ablakok.
A festő színes címert írt reá,
Bölcs versikéit olvasván megáll
S gyönyörködik értelmökön a vándor.

Stauffacher:

A ház csinos, formájában szilárd.
Alapja, melyre épült, ingatag.

Gertrud:

Hogy gondolod? Nem értelek, kedvesem.

Stauffacher:

A hárs alatt így ültem a minap
És házunkat szemléltem boldogan.
S a helytartó jött lovasaival
Az országúton a küssnachtsi várból.
Meglepve állt meg itt a ház előtt.
Én felpattantam rögtön, ahogy illik,
Szerényen léptem a nagyúr elé,
Kit a császár hatalma tett főlénk.
„Kié a ház?” - kérdezte ő kajánul,
Hiszen, hogy az enyém, azt tudta jól.
S én gyorsan meggondoltam, mit feleljek.
„A ház, uram, a császár úrnak háza,
Tiéd s hűbérem.” Ő azt mondja erre:
„Én itt császári helytartó vagyok,
S ha a paraszt építkezik nekem

És úgy él itt házában szabadon,
Mintha a föld önálló ura lenne,
Azt nem tűröm meg és nem is fogom.”
Aztán büszkén nyargalt lován tovább.
S én itt maradtam búsan és lesujtva
A rosszat jósló és gonosz szavaktól.

Gertrud:

Én jó uram s kedves parancsolóm,
Akarsz-e nyílt beszédet hallani?
A nemes Iberg lánya vagyok én.
Apám bölcs ember. Sokszor üldögéltünk
A rokka mellett hosszú éjszakákon,
Mikor nálunk a vének összegyűltek,
Sillabizáltak ódon pergamentet,
Öreg császárról és a nép javáról
Tanácskozván mélyen járó beszéddel.
Én jól figyeltem s hallottam sok olyat,
Mit ért a jóeszű s kíván a jó.
Ezt akkor én némán elmémbe véstem.
Most hallgass hát szavamra s jól figyelj,
Hisz rég tudom, mi nyomja szívedet.
A helytartó nem kedvel s károdat
Kívánja, mert már rég útjában állsz,
Hogy tartományunk hűséget fogadjon.
Miattad Schwyz szilárdan és híven
Kitart az ősi, régi rend szerint,
Mint tették szépeplékű ősapáink.
Nem így van, Werner? Mondd, ha nem igaz.

Stauffacher *bólint*:

Gessler ezért ellenségem nekem.

Gertrud:

Írigykedik, mert szép házban lakol,
Mert ősi örökségeden szabad vagy.
Neki nincs háza. Néked ez a ház
Hűbéred a császártól és hazától.
Portádon magad fejedelme vagy,
Nem ismersz el fölötted más urat,
Csak mint keresztyén, a Krisztust magát.
Gessler szegény. Idősebb bátyja van,
Vagyona nincs, csak lovagi kabátja.
Ki tisztességes és jó módú ember,
Azt kancsal irígységgel gyűlöli.
Neked rég megfogadta vesztedet.
S még íme élsz. De várni fogsz-e vajjon,
Amíg gonoszságában tönkre tesz?
Előzd meg őt!

Stauffacher: Értem. De mit tegyek?

Gertrud *közelebb lép:*

Hallgasd meg, mit tanácslok. Jól tudod,
Hogy itt mindenki hogy panaszkodik
A kapzsi és gonosz Gessler miatt.
Biztos lehetsz, hogy Unterwaldban is
És Uri földjén éppen úgy megúnták
A túrhetetlen szorongattatást.
Mint Gessler itt, a túlsó parton éppúgy
Kevélykedik az ottani helytartó.
Egy sajka sem jön hozzánk a tavon,
Mely új kegyetlenségek és garázda
Erőszakok újabb hírét ne hozná.
Ezért jó lenne, hogyha mindazok,
Kik együtt éreztek, jönnétek össze,
S megvitátnátok, hogy mit kéne tenni.
Az Isten el nem hagyna titeket,
S az igazság ügyét megáldaná.
Mondd, nincsen Uriban olyan barátod,
Kinek nyíltan kiönthetnéd szived?

Stauffacher:

Sok jó és bátor embert ismerek,
Van gazdag és tisztelt ember nem egy.
Kiben kétségtelen megbízhatom. *Feláll.*
Veszélyes eszmék milyen viharát
Kavartad bennem, asszony! Szívemet
S minden titkát mutattad meg nekem;
Amit magam előtt is titkolok,
Azt könnyed szóval, vakmerőn kimondod.
És jól meggondoltad, amit tanácsolsz?
A széthúzást és fegyverek zaját
Idézed e békében élő völgybe.
Mi pásztornép, mi mehetünk vajjon
Fegyverre kelni a világ urával?
Ürügyre várakoznak, semmi másra,
Hogy ráereszthessék szegény honunkra
Erős hadaik háborús hatalmát,
A győztesek jogán ránküljenek
S a jogos büntetésnek látszatával
Megsemmisítsék ősi szabadságunk.

Gertrud:

De férfiak vagytok ti is. Ha tudtok
Fejszével bánni, bátraké az Isten.

Stauffacher:

A háború, az borzasztó dolog.
A nyáját és a pásztort öli meg.

Gertrud:

Mit Isten rendelt, azt el kell viselni,
De nem mit ember ró ránk jogtalan.

Stauffacher:

Házunk felépült. Úgy-e szereted?
A háború, látod, lángba borítja.

Gertrud:

Tudd meg: ha földi kincsek rabja volnék,
Üszköt vetnék rá, hogy felszabaduljak.

Stauffacher:

Az emberségben bízol? Csecsemőt
Is öldököl a háborúnak átka.

Gertrud:

A tiszta ügynek Isten a barátja.
Előre nézz, én kedvesem, ne hátra.

Stauffacher:

Jó! Férfiak, mi bátran elveszünk,
De nektek nőknek, milyen sors marad?

Gertrud:

A gyengének is lesz még fegyvere: *A hídra mutat.*
Leugrom innen és szabad vagyok.

Stauffacher *magához öleli:*

Ki ily szívet vonhat keblére, kedvvel
Harcolhat békés, kedves otthonáért,
És semmiféle fegyvertől se retteg.
Nem várok és indulok Uriba,
Fürst Walter él ott, régi jó barátom,
Ki, mint mi, szintén úgy gondolkodik.
És Attinghaus nemes zászlós urat
Ott szintén megtalálom. Bár nagyúr,
De jószívű s erkölce régimódi.
E kettővel tanácskozom, hogyan
Védjük földünket elnyomói ellen.
Isten veled! Amíg távol leszek,
Szép okosan vigyázol majd a házra.
Ha jó zárándok kegyhelyet keresve
Vagy szerzetes, ki gyűjt az új klastromra,
Adj néki bőven és jól tartsad őt.
Mi nem bújunk el ott, hol adni kell.
Az országúton áll e ház, s a vándor
Az otthonát mindig meglelje benne.

Ketten hátrafelé elmennek. Ezalatt elől Tell és Baumgarten lépnek a színre.

Tell:

Most már többé nincs szükséged reám.
E házba menj nyugodtan. Itt lakik
Stauffacher Werner, elnyomottak atyja.
De íme, ő maga. Jöjj csak velem. *Indulnak feléje. Változás.*

HARMADIK JELENET.

Nyílt tér Altorfban. A háttér egy magaslatán erőd épül, már ki lehet venni a formáját. Hátsó része kész elejét most építik. Az állványokon le- és felmásznak a munkások. Magasan már dolgozik a tetőfedő. Nagy mozgás, serény munka.

Munkavezető. Pallér. Segédek. Munkavezető bottal kergeti a dolgozókat.

Munkavezető:

Alusztok, hé? Gyerünk, gyerünk! Követ,
Meszet, maltert, egy-kettő. Hogyha jön
A helytartó úr, lásson haladást!
Gyerünk! Lustábbak vagytok a csigánál. *Két cipelő munkáshoz.*
Csak ennyit raktok? Kétszer ennyi kell!
Ez hallatlan, hogy lopják a napot!

Első segéd:

Gonosz dolog, hogy mi a köveket
Magunk hozzuk leendő börtönünkhöz.

Munkavezető:

Mi az a morgás? Pizskos, henye népség!
Nem is tud mást, csak fejni tehenét
És kóborolni hegyei között.

Öreg *abbahagyja a munkát:*
Tovább nem bírom.

Munkavezető *rászól:*

Gyerünk, öreg, mit alszol?

Első segéd:

Nincs érző lelked, hogy dolgoztatod
Ez aggot, aki lábán sem tud állni?

Kőfaragó és mások:

Ez hallatlan! Égbekiált!

Munkavezető: Csinálja
Kiki a dolgát. Én is azt csinálom.

Második segéd *a munkavezetőhöz:*

Mondd, hogy fogjátok hívni ezt a várat,
Melyet csinálunk?

Munkavezető: „Uri járma” lesz,
Ez fogja majd megtörni nyakatok.

Segédek:

Mi? Uri járma?

Munkavezető: Az hát. Mit nevettek?

Második segéd:

Nem lesz e járom Urinak kicsiny?

Első segéd:

És mit gondolsz, ilyen vakondoktúrás

Egymás hegyébe mennyi kellene,

Hogy legkisebbik bércünkkel felérjen? *Munkavezető hátra megy.*

Kőfaragó:

Megátkozott követ véstem vele:

A vízbe vetem ezt a kalapácsot!

Tell és Stauffacher jönnek.

Stauffacher:

Ilyet kell látnom. Bár ne éltem volna.

Tell:

Rossz itt nekünk. Menjünk talán tovább.

Stauffacher:

Nézz szét! Szabadság földje, Uri ez?

Kőfaragó:

A börtönt látnád, lent a tornyok alján!

Kit sorsa majd ott lakni kényszerít,

Sohse hallhatja a kakas szavát.

Stauffacher:

Nagy Isten!

Kőfaragó: Nézd ez íveket, falat,

Erős ez mind és mindörökre készült.

Tell a hegyekre mutat:

Mit kéz emelt, lerombolhatja kéz azt.

A szabadság házáat Isten teremté!

Dobpergés. Emberek jönnek, kalapot hoznak póznán. Utánuk kikiáltó. Asszonyokból és gyerekekből álló csődület is jön.

Első segéd:

Mi ez a dobszó? Hallgassuk!

Kőfaragó: Miféle

Farsangmenet? S mi végre a kalap?

Kikiáltó:

A felséges császár nevében!

Segédek: Halljuk!

Kikiáltó:

Közhírré tétetik, hogy e kalap

Altdorf terének legmagasabb pontján.

S ott is magas póznán fog díszelegni.

A helytartó tehát azt adja tudtul,

A kalapot úgy kell tisztelni, mint őt:

Mélyen meghajtott térddel és levett

Süveggel. Úgy mutatkozik meg,

Ki lesz közületek hú s engedelmes,

Ki megszegi parancsát, életével
S minden javával fog lakolni érte! *A nép nevet. Dobpergés. Mennek.*

Első segéd:
Bámulatos, hogy ismét mit talált ki?
A kalapot köszöntsük? Volt-e ilyen
Bolondság a világon máskor is?

Kőfaragó:
Kalapnak kell hát térdet hajtanunk?
Komoly felnőtteknek parancsol ilyet?

Első segéd:
Ha még a császár koronája volna!
De csak kalap, osztrák kalap, amilyet
A hűbértrón felett már lógni láttam.

Kőfaragó:
Osztrák kalap! Nagyon vigyázzatok!
Elárulnak bennünket Ausztriának!

Segédek:
Hát ezt a szégyent el nem tűri senki.

Kőfaragó:
Gyertek, beszéljünk mind a többiekkel. *Hátra mennek.*

Tell *Stauffacher*hez:
Most mindent tudsz, Isten veled, barátom.

Stauffacher:
Hová sietsz? Ne hagyj el, kérlek, engem.

Tell:
Családom vár. Mennem kell. Isten áldjon.

Stauffacher:
Maradj, beszéljünk. Szívem oly tele.

Tell:
Még nem lett könnyű szótól a nehéz szív.

Stauffacher:
Viszont a tethez épp a szó vezet.

Tell:
Most egy a tett: tűrés és hallgatás.

Stauffacher:
Azt tűrjük el hát, ami tűrhetetlen?

Tell:
A gyors uralkodás ideje kurta.
Ha felmordul az orkán rejtekéből,
Az emberek kioltják a tüzet,
A rév felé sietnek a hajók,
S a vész kár nélkül söpri át a tájat.
Bújjék tehát mindenki otthonába.
A békéset mindenki békén hagyja.

Stauffacher:
Hiszed?

Tell: Ha bántják, akkor mar a kígyó.
Ha látják, hogy minden békén marad,
Az egészet elűnják majd maguktól.

Stauffacher:
Kik összefognak, sokra képesek.

Tell:
Hajótöréskor jobb magunkba lenni.

Stauffacher:
Hát ily közömbös néked a közügy?

Tell:
Mindenki csak magában bízhatik.

Stauffacher:
A gyengék erősek, ha összefognak.

Tell:
A legerősebb mindég a magányos.

Stauffacher:
Hazád tehát ne számítson reád,
Ha fegyverhez nyúl, kétségbeesetten?

Tell *kezet nyujt neki*:
A szakadékból a bárányt kimentem,
Barátaimhoz sem leszek közömbös.
De hagyjatok ki a tanácskozásból.
Nem kenyerem a töprengő beszéd.
De hogyha tett kell, akkor szóljatok.
Ahol szükség van rám, én ott leszek.

Két különböző irányban távoznak. Az építkezés körül csődület támad.

Kőfaragó:
Mi az? *Oda siet.*

Első segéd *előre jön, kiált*:
Ah, lezuhant szegény tetőfedő!

Berta *berohan, utána mások*:
Megsebesült? Hamar! Segítsetek!
Arany! Nesztek! Csak mentsetek meg őt. *Eldobálja ékszereit.*

Kőfaragó:
Persze. Arany! Mert minden kapható.
Ha eltéptétek atyját gyermekétől,
Ha a világot buba döntöttétek,
Arannyal fogtok jóvátenni mindent?
Menj! Boldogok voltunk míg jöttetek.
S veletek jött a végromlás közénk!

Berta a munkavezetőhöz, aki jön:
Él még? Munkavezető fejét rázza.
Boldogtalan vár, téged átok
Épített, s átok fog tanyázni benned! El.

NEGYESEDIK JELENET.

Fürst Walter lakása. Fürst Walter és Melchthal Arnold különböző irányból jönnek.

Melchthal:
Fürst Walter úr!

Fürst: Vigyázz, mert észrevesznek.
Maradj, ahol vagy. Kém van mindenütt.

Melchthal:
Nincs híred Unterwaldenből nekem?
Mit tudsz apámról? Elviselhetetlen
Így senyvednem semmittevő fogolyként.
Mit tettem én, hogy így gyilkos gyanánt
Kell engem itten dugni, rejtegetni?
Mindössze azt a szemtelen legényt,
Ki helytartó-parancsra ökrömet
És szekereket el akarta vinni,
Megcsaptam és egy ujja eltörött.

Fürst:
Bővérű vagy. A helytartó legénye
Volt az s fölöttesed küldötte hozzád.
Tehát bűnös lettél és lázadó,
A büntetésben meg kellett nyugodnod.

Melchthal:
Hát elviseljem szemtelen beszédét?
„Ha a paraszt - mondta pökhendi módon -
Lisztet szeretne, húzza az ekét.”
Az ökröket kezdte kifogni máris,
Bögtek szegények s ökleltek. Talán
Átérezték, hogy mily erőszak ez.
A szívem megsajdult, és elfogott
A kárvallott ember jogos haragja:
Nem tudtam, mit csinállok. Nekimentem.

Fürst Walter:
Mi is szívünket bajjal tartjuk féken:
Az ifjú szív hogy bírhasson tüzével?

Melchthal:
Apámért aggódom csak. Gyenge már,
Ápolni kell és messze van fia.
A helytartó haragszik rá, mert mindig
Kiállt a szabadságért és jogért.
Most gyötrik majd az aggot, s nincs, aki

A bántalmaktól megvédhesse. Mindegy,
Mi lesz velem. Én hozzá visszatérek.

Fürst Walter:

Csak várj! Szedd össze még türelmedet,
Amíg az erdőn át jó híreket kapsz.
Kopognak. Menj! A helytartó talán
Parancsot küld. Menj be. Uriban vagy,
S a landenbergi kéz elér ide:
A zsarnokok mind összetartanak.

Melchthal:

S így megmutatják, hogy mit kéne tennünk.

Fürst Walter:

Menj, hogyha nincs baj, majd szólítalak. *Melchthal távozik.*
Nem mondhatom meg a boldogtalannak,
Hogy veszedelmet sejtek. Ki kopog?
Ha zörren a kilincs, már rettegek,
Minden sarokban árulás, gyanú.
Az otthonok legbelső belsejébe
Nyomúl a hatalom. Ide s tova
Zárnak s kilincsnek már értelme sincsen.
Ajtót nyit, visszahökken. Stauffacher lép be.
Kit látok? Werner úr! szavamra mondom,
Hogy kedves, drága vendég. Derekkab
A küszöbömet még nem lépte át.
Szerény házamban szívből üdvözöllek.
De mondd, miért jöttél? Mi hozott ide?

Stauffacher *kezet nyújt:*

A múlt idők. Az elmúlt, régi Svájc.

Fürst Walter:

Magaddal hoztad. Nézd, hogy felvidultam!
Ha látlak, szívem forróbban dobog.
De ülj le, Werner úr. Hát Gertrud asszonyt,
A bölcs Iberg derék eszű leányát,
Hogy hagyta otthon? Minden utas ember,
Ki Zell felől jön s dél felé igyekszik,
Magasztalja baráti házat.
De mondd, éppen most jöttél Flüelenből,
És nem is néztél még körül felénk,
Amielőtt házamba bekopogtál?

Stauffacher *leült:*

De láttam már hatalmas, meglepő
Építkezést, amely bizony lehangolt.

Fürst Walter:

Látod: meglátsz egy pillantással mindent.

Stauffacher:

Uriban eddig soha nem volt ilyen.
A hatalom nem tartott itt erődöt.
Csak egy börtönt ismertetek: a sírt.

Fürst Walter:

Nevén nevezted. Szabadságunk sírja.

Stauffacher:

Megmondom nyiltan, Walter úr neked:
Nem jöttem én hiú kíváncsiságból.
Mély gondot érzek. Otthon csak szorongást
Hagytam, s nem látok itt sem, csak szorongást.
Amit mi tűrünk, az már tűrhetetlen.
Szorongásunknak semmi célja nincs.
A svájci ember mindig csak szabad volt,
És ősidőktől becsüléshez szoktunk.
Mióta pásztor járt itt a hegyekben.
Még sohasem volt itt ilyen világ.

Fürst Walter:

Úgy van! Példátlan már, hogy mit csinálnak.
Bizony, szegény, jó Attinghausen úr,
Ismervén még a régi, szép időket,
Ezt képtelennek látja maga is.

Stauffacher:

Az erdőn túl is rossz világ van ám,
Sok vér folyik. Helytartónk, Wolffenschiessen,
Ki fent lakott a Rossbergen, nem átalld
Rárontani a Baumgarten nejére,
Hogy gonosz vágyainak megszerezze.
Baumgarten erre fejszével megölte.

Fürst Walter:

Még él az igazságos Isten! Úgy-e,
Baumgartent mondtad? Csendes, rendes ember.
Remélem elszökött és nincs veszélyben.

Stauffacher:

A vőd szöktette át a tó vizén,
És Steinenben magam rejtettem el.
Épp tőle hallottam még rémesebbet.
Ez Sarnenben történt, és mondhatom,
Az ember szíve vérzik, hogyha hallja.

Fürst Walter *figyelmesen*:

Mondd el.

Stauffacher:

Melchthalban, ott, ahol az út
Kernsnél a völgybe lép, békén lakik
Egy ember. Tisztességes és szavának
Van súlya. Halden Henrik a neve.

Fürst Walter:
Mind ismerjük. Beszélj. Mi van vele?

Stauffacher:
A landenbergi holmi kis hibáért
Ennek fiára ment. Szép ökreit
Erővel kifogatta az ekéből.
A zsoldos meghalt. És bujkál a tettes.

Fürst Walter *nagy izgalomban*:
És az apa? Mondd, mi van az apával?

Stauffacher:
A helytartó az aggot elfogatta
S a szökött tettest követelte tőle.
Az agg megesküdt: fogalma sincs,
Hol a fiú. Valóban nem is tudta.
És erre jöttek a hóhérlegények...

Fürst Walter *felugrik, a másik oldalra akarja vezetni*:
Hallgass, ne folytasd!

Stauffacher *fokozott hangon*.
„Nincs meg a fiad?
Nem baj, te itt vagy”. Intett. Rárohantak.
Az izzó vas befúródott szemébe.

Fürst Walter:
Irgalmas Isten!

Melchthal *kirohan*:
A szemét kiszúrták?

Stauffacher *megdöbbenve*:
Ki ez az ifjú?

Melchthal *görcsösen megragadja*:
A szemét? Beszélj!

Fürst Walter:
Szegény, szegény barátom.

Stauffacher: De ki ez? *Fürst Walter jelet ad*.
Halden fia? Szent Isten!

Melchthal: És nekem
Bujdosnom kell. Mindkét szemét kiszúrták?

Fürst Walter:
Légy férfi, kérlek. Szedd össze magad.

Melchthal:
Ártatlanul? Az én tettem miatt?
Megvakították? Nem lát? Teljesen vak?

Stauffacher:
Mondom. Kiégett két szeme világa.
A nap fényét már meg nem látja többé.

Fürst Walter:
Kíméld fájdalmát.

Melchthal: Soha! Soha többé! *Eltakarja szemét és pár pillanatig hallgat. Akkor egyiktől a másikhoz fordulva csendes könnyfójtotta hangon beszél*

A szemünk fénye gyönyörű ajándék.
Istentől kaptuk. Minden ami él,
A fény felé fordul tekintetével,
A növény is mohón a napra néz.
S ő tapogat az örökös sötétben,
A vakság éjszakáján. Nincs a pázsit
Szép zöldje és virág pompája többé.
Az alkony pírját már nem nézheti.
Meghalni semmi. Élni és nem látni,
Ez borzasztó! Mit néztek én reám
Sajnálkozóan? Hisz van két szemem.
De egyiket sem adhatom apámnak,
Szikráját sem a fény nagy tengerének,
Amely szemembe árad tündökölve.

Stauffacher:

Ó, még növelnem kell fájdalmadat,
Végasz helyett. Bizony még több a baj:
A helytartó mindent elvett apádtól,
Nem hagyva néki csak koldúsbotot,
Hogy rongyosan mehessen kéregetni.

Melchthal:

Koldusbotot öreg világtalannak!
Elvették mindenét, még szegénynek
Ingyen kincsét, a napot is. De most
Bújkálásról ne szóljon senki hozzám!
Mit tettem én, ó gyáva nyomorult,
Hogy csak magam szökése járt eszemben,
S rá nem gondoltam? Szeretett fejét
Hóhér kezére hagytam zálogul?
Ó gyáva óvatosság! Most elég volt!
Nem él más bennem, mint a véres bosszú
Odamegyek! Ne tartson vissza senki!
Követelem szegény apám szemét!
Akárhogy megtalálom azt az embert.
Az életemmel most már nem törődöm,
És borzasztó, izzó fájdalommat
A véreben hűtöm le! *Menni akar.*

Fürst Walter: Itt maradsz!
Mit tudnál tenni? Ő Sarnenben ül,
Magas várában és biztos falak közt
Kineveti az ájult haragot.

Melchthal:

És hogyha bércek jégbástyái közt,
És még feljebb, a Jungfrau fátyolos,

Örök csúcsán él, akkor is megyek.
Nem kell, csak hús magamszerű legény,
És összetörjük azt a híres várat.
Ha nem jön senki és mindannyian
Kunyhóért, nyájért aggodalmaskodva
A rabságot vállaljátok, megyek
A pásztorokhoz a hegyek közé!
Ott fenn a szabad ég alatt, ahol
Az elme friss és nem romlott a szív,
Ott mondom el majd ezt a szörnyűséget.

Stauffacher *Fürst Walter*hez:
Eddig jutottunk. Várjunk még, amíg
A legszörnyűbb...

Melchthal: Szörnyűbb mi lenne még,
Ha már a szem sugárzó csillaga
Sem ülhet a gödrében biztosan?
Nincs fegyverünk? Vajjon miért tudunk
Az íjjal banni és a harci bárd
Nyelét forgatni? Élet és halál
Percén mindenkinek van fegyvere.
Az üldözött szarvasbika megáll
S dühös agancsát az ebekre szegzi,
A zerge mélybe rántja a vadászt.
És az ökör, derék és hű barátunk,
Mely ijesztő nyakát türelmesen
Igába hajtja, hogyha feldühítik,
Felugrik és hatalmas homlokával
Ellenfelét a felhőkig hajtja.

Fürst Walter:
Ha úgy érezne három tartomány,
Mint itt mi hárman, erő lenne az!

Stauffacher:
Ha Uri hív, Unterwalden segít,
Ősök kötését Schwyz nem hagyja cserben.

Melchthal:
Unterwaldenben van sok jó barátom,
Vért s életet mindegyik szívesen
Kockáztat, hogyha nincsen egyedül
És támaszt érez. Ó ti öregek,
Én köztetek mint ifjú állok itt,
A tapasztaltak közt. Az én szavam
A bölcsék közt csakis szerény lehet.
De bár sokat nem éltem, s nincs korom,
Amit mondok, nem kell azért lenézni.
Nem ifjú láz, de szörnyű fájdalom
Kínzó hatalma kerget és a sziklát
Is meg kell ennek érzem, hatnia.
Családfők és apák vagytok ti is

S derék fiút kívántok magatoknak,
Ki fejetek szent fürteit tisztelje
S őrizze híven szemetek világát.
Ti bántalmat még nem szenvedtetek
Bőrötökön, és tiszta szemetek
Hálistennek, vígan forog helyén,
Értsétek meg a más nehéz baját.
A zsarnok kardja nektek sem közömbös,
Hazánk sorsáért felelősek vagytok,
Szegény apám bajáért is felelték.

Stauffacher *Fürst Walterhez*:

Határozz. És én készséggel követlek.

Fürst Walter:

Tudnunk kell, hogy mit szólnak Sillinen
És Attinghausen nemes urai:
Biztatnának minket a nagy nevek.

Melchthal:

Ha szétnézek a hegyek közt, van-e
A kettőtök nevénél biztatóbb?
E két névnek nemes márkája van,
Csengése országszerte hangadó.
Atyátok szép nevet hagyott reátok,
S azzal ti szépen sáfárgodtatok.
Nem kell nemesség! Mink elég vagyunk!
Az országot valójában mi tesszük!
Ha kell, tudunk magunk is védekezni!

Stauffacher:

Bajlódunk, de a nemes baja más.
A Niederungot vívó áradat
Olyan magasra még nem áradott.
De hogyha minket fegyverkezni látnak,
El nem maradnak majd a nemesek.

Fürst Walter:

Ha Ausztriának vón itt embere,
Az a jogot és törvényt képviselné.
De elnyomónk, az császárunk maga,
Legfőbb bíránk, Isten dönthet csak itt
Erőnknek útján. Schwyz a dolgotok,
Én hívekért majd Urit vállalom.
De Unterwalden így kié marad?

Melchthal:

Bízzátok rám. Hisz jobbat tudtok-e?

Fürst Walter:

Ellenzem ezt. Vendégem vagy nekem,
Felelnem kell hát biztonságodért.

Melchthal:

Csak hagyd. A járást itt jól ismerem,
És jó barátom bőven van, ki majd
Elbűjtat és az ellenfélt kiadja.

Stauffacher:

Isten nevében menjen. Áruló
Aligha lesz amott. A zsarnokot
Úgy gyűlölik, hogy pártot nem remélhet.
Az altzelli szerezzen híveket
Az erdőségben, izgatván a népet.

Melchthal:

De hogy kapunk majd biztos híreket,
Hogy zsarnokunk figyelmét jól kijátsszuk?

Stauffacher:

Brunnen vagy Treib mellett majd összegyűlünk,
Ott jönnek össze a kereskedők.

Fürst Walter:

Nem, ilyen nyíltan nem dolgozhatunk.
Figyeljete: a tótól balfelé,
Brunnen mellett, a Mythensteinnel szemközt
Mebújik egy tisztás a fák között,
A pásztorok közt Rütli a neve,
Ők ezt az irtást mind jól ismerik.
Ott van, ahol a ti határotok *Melchthalhoz*:
A tietekkel összeér *Stauffacherhez*: s ti Schwyzből
Átértetek egy-kettőre csónakon.
Irdatlan utakon eljuthatunk
Oda s nyugodtan értekezhettek.
Tíz biztos embert elhozhat kiki,
Olyat, kiben szilárdan bízhatunk,
Így megbeszéljük a közérdeket
S határozunk a jó Isten nevében.

Stauffacher:

Így lesz. Nyujtsátok nékem jobbotok,
És nyujtsátok egymásnak is kezet,
S mint három férfi egymással kezel,
Őszintén becsülettel, éppen úgy
Egymáshoz álljon mindahárom föld is
Rosszban vagy jóban, életig-halálig. *Kezet fognak és sokáig hallgatnak.*

Melchthal:

Apám, öreg vak, meg nem láthatod
A szabadság napját, de majd meghallod.
Hegytől-hegyig felgyúlnak a tüzek,
Zsarnok váráktól szabad lesz az ország!
A svájci polgár térjen majd be hozzád,
Az örömhírt kiáltsa fenn, bátran,
S a fény kigyúljon örök éjszakában! *Elválnak egymástól.*

MÁSODIK FELVONÁS.

ELSŐ JELENET.

Attinghausen báró udvarháza

Gótikus terem, amelyet címerpajzsok és sisakok díszítenek. A báró, nyolcvanötéves agg, nemes tartású és magas, zergeszarvval fejelt botra támaszkodik és prémes gúnyát visel. Kuoni és még hat szolgálja gereblyékkal, sarlókkal állnak mellette két oldalt. Rudenz Ulrik, mint lovag, belép.

Rudenz:

Bátyám, parancsolj. Mit rendelkezel?

Attinghausen:

Hadd osszam meg italomat az ősi
Szokás szerint előbb cselédeimmel. *Iszik, aztán a serleg kézről-kézre jár.*
Hajdan mezőn, erdőn saját szememmel
Kormányoztam derék szorgalmokat,
Ha zászlóm alján a csatába mentek.
Immár itthon kell ülnöm. Ha a nap
Meleg tündöklésével nem keres fel,
A bércek közt nem járhatok utána,
S így folyton szűkebb körben haladok
A végső és legszűkebb hely felé,
Hol végre minden élet megszűnik,
Árnyékomma leszek, s majd csak nevemmé.

Kuoni a serleggel Rudenzet köszönti:

Reád iszom! *Rudenz habozik átvenni a serleget.*

Vedd gyorsan és igyál.

Itt köztünk egy a szív és egy a serleg!

Attinghausen:

Menjete, fiaim. Majd szombat este
Az ország dolgáról is szólhatunk. *Szolgák el.*
Látom, hogy fegyvert öltöttél. Talán
Altdorfba készülsz menni, fel a várba?

Rudenz:

Úgy van, bátyám. El is kell már sietnem.

Attinghausen *leül*:

Sietsz? Ifjúságodnak oly kevés
Ideje van, hogy bátyádtól muszáj
Elvonni minden percedet, fiam?

Rudenz:

Látom, hogy semmi szükséged reám,
Házadban én csak idegen vagyok már.

Attinghausen miután jó darabig mustrálta tekintetével:

Sajnos, valóban az vagy. És házádban
Is idegen vagy. Ó kedves fiam,
Nem ismerek rád. Köntösöd selyem,

Sapkádon pompás, büszke pávatoll.
Bíborköpenyt vetsz át a válladon,
Göggel pillantasz a szegény parasztra
És szégyelled, ha nyájasan köszön.

Rudenz:

Meg kell becsülnöm? Jól van, megteszem,
De jogot kér, s azt el nem ismerem.

Attinghausen:

Királyunk nehéz haragja alatt
Nyög itt a föld. Roskadnak hű szívek
A zsarnokságtól, melyet szenvedünk.
Az általános fájdalom csak téged
Nem érint. Mindnyájunktól messze állsz
Az ellenségnek oldalán s lenézed
Bajunkat. Futsz könnyű kaland után,
A hatalom kegyét áhítozod,
Amíg hazád felett vadul suhog
A véres korbács, és mi szenvedünk.

Rudenz:

Az ország szenved. És vajjon miért?
A bajt vajjon ki hozta rá? Csak egy
Szót kellene szépen kimondani,
Hogy megszűnjék a kínlódás, a baj,
S egy jószívű császár kegyes legyen.
Jaj annak, ki a népet elvakítja,
És visszatartja bölcs, józan javától!
A vezetők önzően visszafogják,
Hogy Ausztriára esküdjék a föld,
Mint más földek köröskörül megtették.
Egy tálból enni cseresznyét nemessel,
Parasztnak, persze jó. Urat ne tudjon
Feje felett: hát legyen úr a császár,

Attinghausen:

Ezt halljam én! És éppen tőled halljam!

Rudenz:

Te hoztad szóba, hát most már bevégezem.
Milyen szerepet játszol itt magad?
Nagyobb becsvágyad nincs, mint főbírája
Vagy zászlósura lenni a parasztnak?
A pásztorok közt kormánykodni fennen?
Nem volna szebb és úribb cél magasztos
Királyodnak szolgálatát keresni,
Mint itt ragyogni szolgálád között
S a pásztorokkal törvényt ülni együtt?

Attinghausen:

Ó én fiam! Nagyon ráismerek
A kísértésre szavaid mögött.
Nagyravágyás fertőzte meg szived.

Rudenz:

Nem titkolom. Lelkemnek fenekén
Az idegenek gúnya fáj nekem,
Akik paraszti nemesnek csúfolnak,
Mert ezalatt a nemes ifjuság
Hírt gyűjt a Habsburg-lobogó alatt,
Én meg henyélek ősi birtokunkon
És földmunkával töltöm életem
Szép tavaszát. Másutt tettek beszélnek,
S a dicsőség csodás világa nyílik
A bérceken túl. Rozsda marja itt
A kardomat és tétlen pajzsomat.
A harci dob bátor pergése és
A tornát hívó izgalmas heroldszó
E néma és holt völgybe el sem ér.
Csak unalmas tehenek és juhok
Kolompszavát tudom itt hallani.

Attinghausen:

Te áldozat! Hiú fény elvakultja!
Hazád lenézed? Ó, szégyeld magad!
Nézd őseid derék erkölcsseit.
Forró könnyek közt fogsz vágyódni még
Szülőfölded vén bércei közé.
S a nyájak mélabús kolompszava,
Amelyet most leszólasz gőgösen,
Fájón ragadja még meg szívedet,
Ha felbukkan majd benne messzi földön.
Hatalmas ám a haza ösztöne.
Mit ér az álnok idegen világ?
A büszke udvarnál csak idegen
Lehet hű lelked tiszta-önmagához.
A nagyvilág, az más erényt kíván,
Minőt e völgy nevelt ki jellemedben.
Csak menj és add el szabad lelkedet,
Fogadj el hűbért és légy úri szolga,
Mikor maradhatnál magadnak úr
Az ősi földön, független, szabad!
Ó, Ulrik, kérlek, minket el ne hagyj!
Ne menj Altdorfba! El ne hagyd hazád
S tiéid szent ügyét. Lásd, én a törzs
Utolsó sarja lettem és nevem
Velem kihal. Pajzsot és sisakot
A sír mélyére vélem eltemetnek.
Úgy haljak meg, hogy utolsót leheljek
Míg alig várod már halálomat,
Mert Ausztriából vársz új adományt
És itthagyd az ősi birtokot,
Melyet Istentől kaptam szabadon?

Rudenz:

Király ellen hiába harcolunk.
Övé a nagyvilág. Miért legyünk
Mi konok makacsok ő ellene,
Miért törjük meg azt a láncot, melyet
Hatalmasan máris körénk húzott?
Vásár, bíróság, minden az övé!
Övé az országút, s a málhaló
A Gotthárdon csak ő neki adózik.
Országai köröttünk, mint a háló,
Olyan zárt egységgé fonódnak össze.
Megvédhet a birodalom? Magát
Sem tudja már megvédeni Ausztriától.
Ha Isten nem segít, császár se tudhat.
S vajjon mit adjunk császárok szavára,
Ha pénz- és harci gondjaik miatt
Elzálogolnak olyan földeket,
Melyek bízón bújnak oda a sashoz?
Nem, bátyám! Bölcs az és előrelátó,
Ki pártviszályoknak nehéz korában
Hatalmas kéz alá sorakozik.
Törzsek közt bolyg a császár koronája,
Szolgálatot, hűséget nem jutalmaz.
De szolgálni a biztos örököszt,
Az biztos magvetés.

Attinghausen: Te ilyen bölcs vagy?

Bölcsőbb nemes apáidnál, akik
A szabadságnak drága ékszeréért
Áldoztak vért, vitézséget, hevet?
Hajózz Luzern felé és kérdd meg ott,
Hogy Ausztria uralma mily teher.
Majd jönnek összeírni nyájainkat,
Fölmérni földjeinket, a vadat
Riasztani szabad, vén erdeinkben.
Címerüket kapura, hídra tenni,
Szegénységünkkel új földeket venni,
S vérünkkel venni háborúikat.
Hát nem! Ha már vérünknek folyni kell,
Folyjon magunkért! Olcsóbban veszünk
Szabadságot, mint szolgaságot érte!

Rudenz:

Mit tehetünk az Albrecht katonái
Ellen, mi pásztornép?

Attinghausen: Ismerd meg ezt
A népet! Én megismertem. Vezettem
Csatákban. Favenznél harcolni láttam.
Csak jöjjenek, s hozzák a rabigát,
Melyet mi elviselni nem fogunk!
Próbáld érezni vérét őseidnek

És értékednek nemes drágagyöngyét
Hiú üvegfényért ne vesd oda!
Nemességedre méltó légy: feje
Szabad népednek, mely szívből hived.
Mely híven tart ki harcban és halálban,
Rangodnak büszkesége ez legyen!
Vannak ős kötelékek. Kösd szorosra!
Légy teljesen a drága egy hazáé.
Csüggj a hazádon szívből és egészen!
Erődnek itt van ősi gyökere.
Ott kinn magad vagy és erőtelen,
Nádszál, melyet minden szél tönkretesz.
Most jöjj velem! Már rég nem láttál minket.
Próbáld meg egy napig csak. És ne menj
Ma még Altdorfba. Hallod? Egy napig!
Egyetlen napra add nekünk magad. *Megragadja a kezét.*

Rudenz:

Megígértem. Szavam köt. Nem lehet.

Attinghausen *elereszti kezét, komolyan:*
Értem! Szavad köt. Óh, boldogtalan.
Nemcsak adott szó itt a baj. Tudom.
A szerelem is köt azonkívül. *Rudenz elfordul.*
Hiába fordulsz el. Brunecki Berta
Vonz téged vissza az altdorfi várba,
S a várban a zsarnok szolgálatába.
Hazádtól elszakadsz és úgy igyekszel
Megnyerni a kisasszonyt. Ne tagadd.

Rudenz:

Most már elég volt, nem hallgathatom. *El.*

Attinghausen:

Maradj, te esztelen! Hiába, elment.
Nem tarthatom itt, meg nem menthetem.
Wolffenschiessen is éppen így szakadt el
Hazájától. S még többen lesznek ifjak,
Kiket megejt az idegen varázs,
Mely hegyeinken elterjeszkedik
Ó, átkozott az óra, melyben e
Békés völgyekbe jött az idegen,
Hogy megrontsa erkölcsünk tisztaságát.
Az új világ erőszakkal beront,
A méltó régi tűnik. Más időknek,
Más észjárásnak jött reánk kora.
Mit keresek még itt? Mind eltemettem,
Akik körében éltem s cselekedtem.
Az én időm ott van a föld alatt.
Boldog, kinek ez új világgal nincsen dolga. *El.*

MÁSODIK JELENET.

Magas sziklával és erdőségekkel körülvett rét. A sziklákon korlátos fokok és létrák, amelyeken később az emberek lejönnek. A háttérben a tó látszik, fölötte a jelenet elején holdszivárvány. Hátul magas csúcsok, mögöttük még magasabb gleccserek. Teljes éjszaka. Csak a gleccserek és a tó világítanak a holdfényben. Melchthal, Baumgarten, Winkelried, Sarneni Meier, Büheli Burckhart, Sewai Klaus, Flüeli Arnold és még sokan, mind fegyveresen.

Melchthal még a szín mögött:

Az út kinyílik itt. Frissen utánam.

Megismerem a sziklát s a keresztet.

A célhoz értünk. Ez a Rütli. *Lámpákkal megjelennek.*

Winkelried: Várj!

Sewa: Nincs senki.

Meier: Egy lélek se. Mink vagyunk

Az elsők itt, az unterwaldiak.

Melchthal:

Hány óra most?

Baumgarten: A selisbergi ör

Épp az imént kiáltotta a kettőt. *A távolban harangszó.*

Meier:

Hallgasd!

Am Bühel: Amonnan Schwyzből hallani:

Az erdei kápolna kis harangja.

Von der Flüe:

Tiszta a lég, a hangot jól viszi.

Melchthal:

Ti ott néhányan rőzsét gyujtsatok,

Mire megjönnek, lángoljon nekik. *Két ember indul.*

Sewa:

Szép holdas éj. Úgy fekszik ott a tó,

Nyugodtan, mint a legsímább tükör.

Am Bühel:

Könnyű a csónak útja.

Winkelried: Nézzetek

Oda. Nem látjátok?

Meier: Valóban

Az éjjel kellős közepén szivárvány!

Melchthal:

A hold is tudja ezt, nem csak a nap.

Von der Flüe:

A jel szokatlan és csodálatos,

Nagyon sokan még sohse láttak ilyet.

Sewa:

Kettős szivárvány, kívül vékonyabb.

Baumgarten:

Egy csónak éppen ott halad alatta.

Melchthal:

Ez Stauffacher. Megismerem. Derék

Hű ember, nem várat magára. *Baumgartennel a part felé megy.*

Meier:

Az uriak legtöbbet késlekednek.

Am Bühel:

Mert a hegyet meg kell kerülniök,

Hogy a helytartó kémjeit kijátsszák. *A két ember közben a szín közepén tüzet élesztett.*

Melchthal *a parton:*

Mi az? Mi a jelszó?

Stauffacher: Hazafiak!

Mind az érkezők elé mennek. A csónakból Stauffacher, Reding Itel, Auf der Mauer Hans, Im Hofe Jörg, Hunn Konrad, Ulrich kovács, weileri Jost és még hárman szállnak ki, mind fegyveresen.

Mind:

Isten hozott! *Mind üdvözlik egymást és csoportokra oszlanak. Melchthal és Stauffacher előre jönnek.*

Melchtahl: Uram, már láttam őt,
Ki engem látni többé nem tudott,
Kihúnyt szemére tettem két kezem,
És úgy szívtam belőle a bosszú
Izzó és dühödött vágyát magamba.

Stauffacher:

Bosszút ne említs. Nem multat bosszulni,
Jövő bajokkal jöttünk szembenézni.
Mondd el, mi történt Unterwalden földjén.
Mit tudtatok szervezni az ügyért,
Hogy gondolkoznak ott az emberek,
Kik, mint te, elkerülték a bitófát?

Melchthal:

Surenni bércek félelmes világán,
Sivár és néma jégmezőkön át,
Hol csak a keselyű vijjog rekedten,
A hegyi legelőkhöz értem el,
Hol uri s engelbergi pásztorok
A nyájakat együtt legeltetik.
A gleccserek tejéből ittam ott,
Mely sziklaréseken csorogva habzik,
Lakatlan kis kunyhókba tértem én,
Ahol magam vendéglátója voltam,
Míg emberlakta tájra nem jutottam.

E völgyekben már elterjedt a híre
A borzasztó gaztettnek. És nekem
Szörnyű bajomban becsülés jutott
Minden ajtó mögött, melyen kopogtam.
E hű szívek az új kormány miatt
Már szélteben fel vannak háborodva.
Miként a bércek egyazon füvet
Termik, s a kutak egyazon vizet
Adják, a felhők, szelek egyazon
Utat járják, mióta csak idő van,
Épp úgy maradt rá ősről unokára
A régesrégi, változatlan lélek.
Az élet megszokott módjában ők
Nem tűnnek semmi átkozott ujítást.
Felém nyujtották kérges kezüket,
A falon rozsdás, ősi kardok lógtak,
A szemekből a bátorság vidám
Érzése villant, hogyha oly nevet
Említettem, mely szent nekik, például
Tiédet s Walterét. Megesküdött
Mind, hogy rendelkezésre áll, s követ
Kettőtöket szilárdan, mindhalálig.
És míg a vendégjog szent pajzsa óvott.
Így vándoroltam házról-házra, mígnem
Szülőföldemre értem, hol csupa
Rokonságom tanyázik szerteszórva.
Láttam apámat koldusan, vakon
Szalmán fetrengve, szánó emberek
Részvétéből tengődve...

Stauffacher: Ó nagy Isten!

Melchthal:

Nem sírtam. Forró kínom erejét
Nem tékozoltam ájult könnyezésre.
A lelkem mélyén kincs gyanánt elástam
S nem gondoltam semmit, csak tetteket.
A hegység minden sarkát átkutattam.
A legkisebb völgyecskét ismerem.
Egész a gleccser hófehér színéig
Kerestem és találtam házakat.
S hová csak elvitt lábam, mindenütt
Bősz gyűlölet várt rám a zsarnok ellen
A végső s már alig lakott határig,
Hol mit sem ad a meddő, zord talaj,
A helytartó még ott is tud rabolni.
Szavam tüskéivel sebeztem össze
Ez egyszerű, jó emberek szívét,
S most szóval, szívvel mind a mieink.

Stauffacher:

Nagyot csináltál és hamar csináltad.

Melchthal:

Még tettem többet. Főként két erődtől,
Sarnentől s Rossbergtől rettegnek ők,
Mert jó falak közt biztonságban él
A zsarnok és könnyű szerrel rabolhat.
Akartam látni hát saját szememmel.
Sarnenben jártam. Kémleltem a várat.

Stauffacher:

Mertél a tigris barlangjába menni?

Melchthal:

Zarándok-gúnyát öltöttem magamra.
A helytartót láthattam lakomázni.
Mondd meg magad: ura vagyok szivemnek?
Láttam közelről s nem öltem meg őt.

Stauffacher:

Merészségeddel jó szerencse járt. *A többiek előre jöttek s most közelednek.*
De mondd csak el, kik hát a jóbarátok,
Az igazak, kik hallgattak szavadra.
Nevezd meg őket, hogy szövetkezhessünk
S egymás előtt megnyithassuk szivünket.

Meier:

Uram, jól ismer mindhárom vidék.
Én Meier volnék Sarnenből. Ez itt
A testvérhúgom fia, Winkelried.

Stauffacher:

Nem ismeretlen e két név nekem.
Egy Winkelried a weileri mocsárban
Magát a sárkányt ölte meg saját
Éltét odadva.

Winkelried: Ősöm volt, uram.

Melchthal *két emberre mutat:*

Az Engelberg-klastrom jobbágysorban élnek,
Ezek. Uram, ne nézd le őket,
Hogy jobbágysorban élnek, míg nekünk
Örök jusson a szabadság jutott.
Jó honfiak és tisztességesek.

Stauffacher *a kettőhöz:*

Fogjunk kezét. Joggal lehet az büszke,
Ki senkinek sem tartozik magával.
De nem függhet rangtól a becsület.

Hunn Konrád:

Ez Reding úr, a régi főbíró.

Meier:

Jól ismerem, perbeli ellenségem.
Perlekedünk egy örökség miatt. *Redinghez.*

Törvény előtt talán ellenfelek,
De itt egyek vagyunk. *Kezet fog.*

Stauffacher: Derék beszéd.

Winkelried:

Halljátok, jönnek! Uri kürtje szól. *Jobbról, balról fáklyás emberek szállnak le a szikláról.*

Auf der Mauer:

Nézzétek Isten szolgáját velök!
A tiszta lelkesz eljött, nem törődve
Az úti fáradsággal s vaksötéttel.
Ő népének valóban pásztora.

Baumgarten:

A sekrestyés jön és Fürst Walter úr,
De Tell Vilmost nem látom a tömegben.

Fürst Walter, Rösselmann, a pap, Petermann sekrestyés, Kuoni, a pásztor, Werni vadász, Rudi halász és még ötven jönnek. Most mind a harminchárman előre jönnek és körülállják a tüzet.

Fürst Walter:

Saját szülőföldünkön, őseinknek
Tulajdon talaján lopózkodunk
És szorongunk, akár a gyilkosok.
S az éjben, mely sötét leplét csak a
Gonosztevőknek s összeesküvőknek
Kölcsönzi, így kell ősi jogainkat
Keresnünk, melyek tiszták, mint a nap
És az igazság fényében ragyognak.

Melchthal:

Ne bánd. Amit a sötét éj szövött,
Hadd győzzön napsugárözön között!

Rösselmann:

Isten szól most szívemben, eskütársak!
Itt állunk most a népgyűlés helyett
És mind a teljes népet képviseljük.
Tanácskozzunk tehát az ősi formák
Szerint, ahogy tennők nyugodt időkben.
Ha van szabálytalanság, mentse azt
A szükség. Ámde Isten mindenütt
Jelen van, hol igazságot keresnek.
S itt állunk mi az ő ege alatt.

Stauffacher:

Helyes, tartsuk meg ős szabályainkat.
Az éj sötét. De szent jogunk ragyog.

Melchthal:

Számunk nem teljes, ám a nép szívét
Méltán jelentik itt legjobbjaink.

Hunn Konrád:

S a régi könyvek bár hiányzanak,
Lelkünkbe írva itt a tartalom.

Rösselmann:

Akkor tehát megalkotván a kört,
A hatalom kardját a földbe ütjük.

Auf der Mauer:

A főbíró foglalja el helyét
És két bizalmi álljon oldalánál.

Sekrestyés:

Itt három nép van. Melyiknek joga
A népgyűlésnek adni elnököt?

Meier:

Döntsék el Schwyz és Uri, hogy melyik.
Mi Unterwald-beliek visszalépünk.

Melchthal:

Mi is. Mi a segélyt-kérők vagyunk,
Segélyt kérünk erősebb társainktól.

Stauffacher:

Így Urié a kard. Megszoktuk úgyis,
Hogy zászlaja mindég elől megyen.

Fürst Walter:

A kard szerintem Schwyzet illeti,
Hisz mind az ő törzséből származunk.

Rösselmann:

A nemes versengést eldöntöm én:
Vezessen Schwyz tanácsban, Uri harcban!

Fürst Walter *kardokat nyújt Stauffachernek:*
Vedd hát!

Stauffacher:

Az öregkort tiszteljük inkább.

Im Hofe:

Ulrik kovács a legidősebb köztünk.

Auf der Mauer:

Derék ember, csak hogy jobbágyi sorban.
Schwyzben tisztséget jobbágy nem viselhet.

Stauffacher:

De nincs-e itt köztünk Reding főbíró?
Valóban méltóbbat nem kell keresnünk.

Fürst Walter:

Ő elnököljön, ő legyen vezérünk.
Ki rászavaz, emelje fel kezét. *Mind felemeli jobbkezét.*

Reding *a középre lép:*

Kezem könyvekre nem helyezhetem,
Esküszöm hát az örök csillagokra:
Az igaztól nem térek el soha!

Földbeütik előtte a két kardot. Kör képződik körülötte, középen Schwyz, balról Unterwalden, jobbról Uri. Pallosára támaszkodva áll.

A bércek három népét micsoda
Gyűjtötte össze itt a tó kietlen
Partján, a szellemóra idejében?
A csillagos mennybolt alatt minő
Belső céllal kössünk erős kötést?

Stauffacher *a körbe lép:*

Nem új kötés ez, csak megújítása
Az ős kötésnek, mely apáink óta
Él mindig. Tudjátok meg, eskütársak!
Ha elválaszt is tó vagy sziklacsúcs,
S mindhárom nép önálló joggal él,
De egy törzsből és egy vérből való,
És egyazon hazából származott.

Winkelried:

Igaz tehát, mit nótáink regélnek,
Hogy messzi földről származunk ide.
Mit tudtok erről, óh mondjátok el.
Az új kötés a régin izmosodjék.

Stauffacher:

Halljátok, mit vén pásztorok mesélnek.
Volt egyszer, hol nem volt egy régi nép,
Amelyet drágaság kezdett kínozni.
Tanácsuk akkor úgy határozott,
Hogy sorshúzással minden tizedik
Polgár kivándoroljon. És valóban
Nők, férfiak népes csoportja sírva
Megindult délnek és karddal csinált
Utat magának német földön át,
Amíg e fennsíkhöz nem érkezett,
Meg sem nyugodtak, míg csak a Muotta
Vad völgyét nem látták. Embernyomot
A lakatlan mezőkön nem találtak,
A parton egyetlen kunyhót csupán.
Egy ember ült ott és csónakra várt.
A tó éppen dühöngött. Csónakon nem
Volt járható. Ők széjjelnéztek ott,
Látták a gazdag erdőséget és
Találtak tiszta, bő forrásokat.
A tájat kedves, szép hazának vélték,
És elhatározták, hogy itt maradnak.
Megalapították az ősi Schwyzet.
Megéltek sok kemény napot. Nehéz

Volt buja, sűrű erdőt irtani.
Később e föld nem táplálhatta már
Őket, mert népesedtek. Átvonultak
Fekete bérce a fehér határig,
Hol más nép él és más nyelvet beszél.
Megbújva ősi jégfalak között.
Megépítették Stanzot Kernwaldban,
S a Reuss völgyén Altorf emelkedett,
De nem feledték eredetöket.
Jött már közéjük sok-sok idegen
Csoport s körükben megtelepedett,
De szívén s vérén megismerhető
A schwyzi férfiú azóta is. *Jobbra-balra kezet nyújt.*

Auf der Mauer:
Úgy van! Mind egy szív és egy vér vagyunk!

Mind *kezet fognak*:
Egy nép vagyunk és egy úton megyünk!

Stauffacher:
Más népek vállán idegen iga.
A győztes jármát hordják nyakukon.
Még földjeiken is van bőven olyan,
Ki életével másnak tartozik,
És gyermeke örökli szolgaságát.
De mink nemes, valódi svájciak
Szabadságunkat megtartottuk és
Herceg vagy gróf előtt nem hajtva térdet
A császár mellé álltunk szabadon.

Rösselmann:
Frigyes császár okmányán ott vagyon,
Hogy önként választottuk s szabadon.

Stauffacher:
Úr nélkül szabad ember sem lehet.
Szükség van fejre és legfőbb bíróra,
Ki a viszályban mérje a jogot.
Ezért apáink, hogy védjék a földet,
Melyet magok foglaltak a vadontól,
A császárt kérték erre, ki magát
A német föld urának nevezi,
És most az állam más szabadjai
Néki ajánlották hű kardjukat,
Mert az egyetlen dolga a szabadnak:
Hogy államát, mely védi őt, megvédje.

Melchthal:
Ha mást is vállal, az már szolgaság.

Stauffacher:
Fegyvert is fogtak őseink, ha kellett,
Ott voltak mind a lobogó alatt,

Itáliába is vonultak ők,
Hogy római császárrá koronázzák.
Itthon viszont önállóak maradtak
Törvényeik s a hagyomány szerint,
Legfőbb bírójuk nem volt, csak a császár.
Előkelő gróf képviselte őt,
Kinek nem volt földünkön székhelye.
De elhívtuk főbenjáró ügyekben,
S ő bátran, nyíltan, szabad ég alatt
Igazságot szolgáltatott. Vajjon
Hol itt a szolgaság nyoma?
Ha van, ki másképp tudja ezt, beszéljen!

Im Hofe:

Ahogy te mondtad, úgy van pontosan,
A zsarnokságot nem túrtuk soha!

Stauffacher:

A császárnak sem fogadtuk szavát,
Ha a pápának jobban kedvezett.
Történt, hogy az egyházi emberek
Földünkön óhajtottak települni,
Tulajdonunkon, ős területen.
Az apát úr írást húzott elő,
Mely a gazdátlan földet neki adta,
- Mert alkudtak hátunk mögött reánk, -
S mi ezt mondtuk: „Semmi ez az írás,
Földünkkel még császár se rendelkezék,
És ha az állam minket megtagad,
Mi megtagadjuk majd az államot!”
Ezt mondták apáink és mi most
Tűrjük a szolgajárom szégyenét?
És jöttmentektől tűrjük azt, amit
Velünk még császár sem tudott megtenni?
E földet mink teremttük magunknak
Verejtékünkkel. Azt az ősvadont,
Amelyben medvék lakhattak csupán,
Az embereknek országává tettük!
A sárkány mérgét irtottuk ki itt.
Melyet gyilkos lép és mocsár lehelt!
A ködfelhőt, mely szürkén, súlyosan
A tájon ült, mi széttéptük. Kemény
Sziklákat törtünk, szakadék fölött
A vándornak csináltunk itt utat,
Egy évezrednek birtoklása tette
Mienkké ezt a földet. Idegen
Fajzat jöhet most, hogy bilincset üssön
És szégyenbélyeget süssön reánk?
Hát ily merénylet ellen nincs segítség?
Nagy mozgás.
A zsarnokságnak is van ám határa.

Ha nem kap igazat az elnyomott,
Ha terhe tűrhetetlen, feltekint
Bízában az égre s földi jog helyett
Lehozza onnan égi jogait,
Amelyek ott fenn halhatatlanok
S élnek szilárdul, mint a csillagok.
Az ős természet ismét visszatér,
Ha ember embertárral szembenéz:
S ha nem maradt többé más eszköze,
Végsőnek még kezén maradt a kard.
Legfőbb javunkat van jogunk erőszak
Ellen megvédeni. Ránktekint hazánk
És ránktekintenek családaink!

Mind *kardjukkal dobognak*:
Megvédjük asszonyunkat, gyermekünket!

Rösselmann *a körbe lép*:
A kardhoz nyúlni: ez megfontolandó.
A császárnál tán megy békésen is.
Egy szóra van szükség s a zsarnokok,
Kik most elnyomnak, hízelegni fognak.
Tegyétek, mit már kértek tőletek:
Császár helyett álljatok Ausztriához.

Auf der Mauer:
Mit mond a pap? Hogy mink és Ausztria?

Am Büchel:
Ne hallgassátok!

Winkelried: Ellenség a pap!
És áruló!

Reding: Nyugodtan, eskütársak.

Sewa:
Mi? Ausztriával? Ily sértés után?

Von der Flüe:
Mit jószóért nem adtunk, adjuk azt
Erőszakért?

Meier: Jobbágy lehetne
Akkor nevünk s bizony megérdemelnők!

Auf der Mauer:
Ki Ausztria uralmáról beszél,
Kivettessék a svájciak közül! *Az elnökhöz*
Ez indítványomhoz ragaszkodom.
Az első törvény lesz ez, mit kimondtunk.

Melchthal:
Helyes. Fosszuk meg jogtól és becsülettől,
Ki úrnak kívánja itt Ausztriát!
Az ilyet ne fogadja senki be!

Mind *kezöket emelik*:

Úgy van, törvénné tesszük!

Reding *kis szünet után*: Úgy legyen!

Rösselmann:

E törvénnel mindegyitek szabad lett!

Mit szép szóval nem nyert el Ausztria,

Erőszakkal se kapja meg soha!

Weileri Jost:

Következő pont! Halljuk!

Reding: Eskütársak!

Megpróbáltunk minden békés utat?

Uralkodónk talán semmit se sejt,

Bajunk tán kívül áll szándékain:

Talán kíséreljük meg még utolra:

Panaszkodásunkat hallgassa meg

S csak aztán nyuljunk kardhoz. Mert a vér

Borzasztó akkor is, ha szent az ügy.

Hol nincs más mód, Isten csak ott segít!

Stauffacher *Hunn Konradhoz*:

Rajtad a sor, amit tudsz, azt jelentsd.

Hunn Konrad:

Már megjelentem a császár előtt,

Mint zsarnokság ellen panaszkodó,

Hogy elhozzam szabadságlevelünket

Aláíratva új urunk kezével.

Sok városnak küldöttét leltem ott,

A rajnaiaktól a svábokig.

A pergament megkapta sorba mind,

Földjük felé indultak, boldogan.

Engem tanácsosokhoz küldtek el

S ott sem kaptam mást, mint üres vigaszt.

„A császár úr nem ér rá semmire.

Idővel egyszer gondol erre is.”

Búsan haladtam át a termeken,

S kit látok ottan: Hansen herceget

Egy erkélyen könnyezni. Véle voltak

Még Wart és Tegerfeld nemes urak.

Rám szóltak: „Itt segítséget ne várj,

Csak magatokban bízzál, hisz a császár

Saját öccsének gyermekét meglopja

S jogos örökségét orozza el.

A herceg kéri az anyai részt,

Mert nagykorú s át kéne vennie

Örökrészének vezetését. Erre

Mit szól a császár? Koszorút helyez

Fejére mondván: ez jár gyermekeknek.”

Auf der Mauer:

Hallottátok? Jogot ne várjatok.
És magatokban bízzatok tehát!

Reding:

Más módunk nem marad. Most szóljatok:
Ügyünket hogy vezessük győzelemre?

Fürst Walter *a körbe lép*:

Kiebrudaljuk az erőszakot!
Az őseinktől ránkmaradt jogot
Kívánjuk. Ennyi kell csak. Új előnyt
Mi kapzsi módon nem követelünk.
A császárnak megadjuk az övét.
Ő az urunk, szolgáljuk becsülettel.

Meier:

A birtokom osztrák hűbéri birtok.

Fürst Walter:

Tovább is osztrák hűbéres maradsz.

Weileri Jost:

Tovább fizetsz adót és vámokat.

Rösselmann:

A zürichi klostromnak tettem esküt.

Fürst Walter:

Az egyházét az egyháznak fizesd.

Stauffacher:

Én birodalmi hűbéres vagyok.

Fürst Walter:

A tartozást lerójjuk, semmi többet!
A helytartókat elkergetjük innen
És megtörjük a várak erejét!
De vér nélkül, ha megy. Láss a császár,
Hogy csak szükségétől kényszerítve vétünk
A tisztelet jámbor formái ellen,
S ha látja, hogy csak a jogot akarjuk,
Talán bölcsen legyűri bosszuját;
A népet jól meg kell becsülni akkor,
Ha kardja van, de mérséklete is.

Reding:

De ezt hogy hajtsuk végre, társaim?
Az ellenségnek is van fegyvere.
S békén aligha adja meg magát.

Stauffacher:

Ha kardot lát, nem áll ellen talán,
Lepjük meg és ne hagyjuk készülődni.

Meier:

A szó nagyon könnyű, a tett nehéz.

Földünkön két erős vár meredez,
Nagy támasz nekik, s végzetes lehel,
Ha majd nyílt ütközet következik.
Előbb e két várnak kell buknia,
S csak aztán nyuljon kardjához kiki.

Stauffacher:
És késlekedni sem szabad soká!
Titkunknak túlon túl sok a tudója.

Meier:
A mieink közt nem lesz áruló.

Rösselmann:
De elárulhat épp a buzgalom.

Fürst Walter:
Ha várunk még, a kőbörtön felépül
Altorfban s a helytartó még erősebb.

Meier:
Önzők vagytok.

Sekrestyés: És te igaztalan.

Meier:
Igaztalan? Ezt Uri mondja ránk?

Reding:
Hallgassatok.

Meier:
Bizony hallgathatunk,
Ha Schwyz és Uri egyetértenek.

Reding:
Megkorhollak itt mindnyájunk előtt,
Hogy a békét veszélyeztetitek!
Hát nem mindnyájan egy ügyért vagyunk itt?

Winkelried:
Ha dolgunkat Úrnapjáig halasztjuk,
A helytartónak hagyomány szerint
A várba ajándékokat viszünk.
Így tíz-tizenkét ember észrevétlen
A várfalon belül találkozik.
Mind hozzon éles és hegyes vasat,
Mely dorongokra rászerelhető,
Hiszen fegyvert bevinni tiltva van.
Erőnk zöme az erdőben tanyáz,
Ezek foglalják el a várkaput,
Fújják meg mindjárt a hívójelet
S ekkor rohanjon tömegünk elő:
És az erőd kezünk közé kerülhet.

Melchthal:
A Rossberget megmászni vállalom,

Egy lánynak már régóta tetszem ott.
Légyottot kérek tőle, biztosan
Hágcsót ereszt le titkosan nekem.
Ha fent vagyok, bejuttatom a többbit.

Redin g:

Akarjátok tehát ezt a halasztást? *A többség felemeli kezét.*

Stauffacher *megszámlálja a szavazatokat:*

Tizenkét nemmel szemben húsz igen.

Fürst Walter:

Ha aznapon a két vár elesett,
A bércek füsttel jelet adjanak
Egymásnak és a teljes felkelést
A három földön azonnal kimondjuk.
A helytartók mikor fegyverben látnak,
Nem szállnak harcba, ezt higgyétek el,
És vér helyett inkább örvendenek,
Hogy békén hordhatják irhájukat.

Stauffacher:

Az egy Gesslerrel baj lesz, azt hiszem.
Mert van teméntelen sok vértese.
És vér nélkül nem adja meg magát.
Ha elkergetjük, messziről dühöng.
Őt kímélnünk nehéz és végzetes.

Baumgarten:

Ahol veszély van, engem küldjete.
Hogy élek, azt Tellnek köszönhetem.
S ez életet az országért ajánlom,
Hisz sértetlen becsületem s szivem.

Reding:

Csak türelem. Majd meglátjuk, mi lesz.
Mindent előre mink se tudhatunk.
De íme, míg mi itt tanácskozunk,
A bércek csúcsán már jelentkezik
A pirkadás intelme. Most oszoljunk,
A nappal fénye meg ne lepjen itt.

Fürst Walter:

Ne félj, lassan jár itt a szürkület. *Mind levették a kalapot és némán nézik a hajnalt.*

Rösselmann:

Nyomasztó városokban népek élnek,
Alattunk mélyen, és köztük nekünk
Először int az új nap fénye. Erre
Tegyük le új kötésünk esküjét.
Szilárd, egységes, testvérnép vagyunk.
Bajban, veszélyben el nem hagyjuk egymást. *Feltartott három ujjal utána mondják.*
Legyünk mind szabadok, mint őseink
Inkább meghalni, mint a szolgaság! *Esküsznek.*

Bizalmunk Isten odafenn, soha
Földi erőttől meg nem ijedünk. *Esküsznek, megölelik egymást.*

Stauffacher:

És most a maga ösvényén kiki
Ballagjon csendesen szerettei
Közé. A pásztor nyáját megkeresse
És titkosan keressen híveket.
Amit még túrni kell, túrjáték el!
Nőjön tovább a zsarnokság javára,
Eljő a nap, mikor majd összesen
És mindenért búsásan megfizet.
Dühét mindenki türtőztesse és
Gyűjtsön bosszút a nagy leszámolásig.
Ki csak saját ügyét intézi el,
Az a közérdeket rabolja meg!

Csendesen eloszlanak háromfelé. Pompás lendülettel megszólal a zenekar. Az üres színpad még jó darabig látható és a napfelkelte színjátékát mutatja a jéghegyek fölött.

HARMADIK FELVONÁS.

ELSŐ JELENET.

Udvar Tell háza előtt.

Tell szekercével foglalatoskodik. Hedwig házi munkával, Walter és Vilmos hátul játék-íjjal szórakoznak.

Walter énekel:

Íjával, nyilával
Hajnalfény alatt
Bércen, völgyön által
A vadász halad.

Mint a légi honban
A sas szálldogál,
Sziklán és vadonban
Vadász a király.

Meddig nyila röppen,
Földje az neki,
Ami száll és szökken,
Mind elejtheti. *Ugrálva jön.*

A húrom elszakadt, apám, csináld meg.

Tell:

Nem én. A jó vadász segít magán. *Fiúk el.*

Hedwig:

Korán tanulnak bánni nyíllal, íjjal.

Tell:

Ki mesternek készül, korán tanul.

Hedwig:

Bár meg ne tanulnák soha.

Tell:

Csak hadd tanulják. Jól felkészülődjék
Mindenre, aki át akarja vágni
Magát az életen.

Hedwig: De nem találhatnak
Majd nyugtot otthon.

Tell: Én sem, angyalom.

A természet nem pásztornak teremtett,
Mindég új célok kergetése izgat,
S az életet csak akkor élvezem,
Ha mindennap külön megküzdök érte.

Hedwig:

S az asszony gondját meg sem gondolod,
Ki várakozva rád gyötrődik itthon.

Mit vakmerő kirándulásaidról
Beszélnek, engem rémületbe ejt.
Minden búcsúnál megreszket szivem,
Hogy már nem foglak újra látni többé.
Látlak, hogyan téveszted el a zord
Jégtájakon lépésedet, mikor
Ugrálsz és látom, hogy csábít a vissza
Húzódo zerge nyaktörő bukásba,
Látlak, hogyan terül rád a lavina,
A jégkéreg hogy reccsen meg alattad,
S eltűnsz, hogy a borzasztó hőtömeg
Mint elevent örökre eltemessen.
Ó Istenem, a vakmerő vadászt
Még száz alakban lesi a halál.
Boldogtalan mesterség! Folytonos
Halálveszéllyel hív a szakadékba.

Tell:

Ki mindíg rajta tartja friss szemét,
Ki Istenben és erejében bízik,
A bajból jól kivágja az magát.
Nem fél a hegytől a hegyek szülötte. *Befejezte munkáját, a szerszámot elrakja.*
Örökre eltart most már a kapu.
Ahol szekerce van, nem kell az ács. *Kalapját veszi.*

Hedwig:

Hová mégy?

Tell: Alfortba megyek, apádhoz.

Hedwig:

Te valamire készülsz, ne tagadd el.

Tell:

Mi jut eszedbe?

Hedwig:

Itt valami készül
A helytartó ellen. A Rütli réten
Gyűlés volt. Hallom. Ott voltál közöttük.

Tell:

Nem voltam ott ugyan, de hogyha hív
Az ügy, bizony nem fog hiába várni.

Hedwig:

Ahol veszély van, téged küldenek.
Mindig rád rójják a legnehezebbet.

Tell:

Az ember vagyona szerint adózik.

Hedwig:

Az unterwaldi embert is viharban
Hoztad a tavon át. Isten csodája
Hogy ott nem vesztetek. A gyerekekre
És rám nem is gondolsz?

Tell: Gondoltam rátok.
Családos ember. Megmentettem őt.

Hedwig:
Viharban, csolnakon! Nem bizalom
Az Úrban ez, hanem istenkísértés.

Tell:
Ki sokat fontol, keveset cselekszik.

Hedwig:
Szolgálatkész vagy. Mindenkit segítesz.
De hogyha bajba jutsz, magad maradsz.

Tell:
Ne jussak bajba, a jó Isten adja. *Íját, nyilait veszi.*

Hedwig:
Minek az íjad? Hagyd idehaza.

Tell:
Ha íjam nincs, mintha karom nem volna. *A fiúk előjönnek.*

Walter:
Apám, hová megy?

Tell: Megyek nagyapóhoz,
Altorfba. Jössz velem?

Walter: Hát hogyan mennék!

Hedwig:
A helytartó van ott. Ne menj Altorfba.

Tell:
Ma éjjel elmegy onnan.

Hedwig: Várd meg azt.
Ne tűnj fel neki. Gyűlöl, jól tudod.

Tell:
Csak gyűlöljön. Mit árthat ő nekem?
Nincs vaj a fejemen. Nem félek tőle.

Hedwig:
De ép az igazakat gyűlöli.

Tell:
Mert tehetetlen. Hidd el, engem is
Békén fog hagyni, ezt szentül hiszem.

Hedwig:
Miért hiszed?

Tell: Történt nemrégiben,
Hogy elmentem vadászni Schächental
Ember nem járta völgyének vidékén.
Egy sziklaúton mendegéltem ott,
Hol nem volt más ösvény, mert sziklafal
Meredt jobbról és balkézről pedig
Félelmes mélyen zúgott a patak. *Fiai mellé állnak és izgatott figyelemmel néznek fel rá.*

A helytartó jött szemközt. Senkisé
Volt rajtunk kívül. Nem kísérte senki.
Csak ember ember ellen. S lent a mélység.
Mikor meglátott és mindjárt megismert,
Engem, akit kevéssel azelőtt
Csekély okért keményen büntetett.
És látta derék fegyveremet is,
Az arca elfehéredett, a térde
Megingett. És előre láttam,
Hogy rémültében neki dől a falnak.
Mecsajnáltam. Szerényen, csendesen
Hozzája léptem. „Én vagyok, uram,”
De ő egy hangot nem tudott kiadni.
Úgy reszketett. Csupán kezével intett,
Hogy menjek. Mentem. Majd kíséretét
Meglelve, illendően utána küldtem.

Hedwig:
Reszketni, félni láttad? Jaj neked,
E szégyent nem bocsátja meg soha.

Tell:
Ezért kerülöm őt és ő is engem.

Hedwig:
Ne menj Altorfba ma. Eredj vadászni.

Tell:
Mi jut eszedbe?

Hedwig: Aggódok. Ne menj.

Tell:
De ok nélkül mit kínozzod magad?

Hedwig:
Ha nincs okod, maradhatsz. Tell, ne menj!

Tell:
Megígértem, mennem kell, angyalom.

Hedwig:
Hagyd itthon legalább a gyermeket.

Walter:
Nem, nem, mama! Én apámmal megyek!

Hedwig:
Ó kisfiam, hát itt hagyod mamádat?

Walter:
Hozok neked valamit nagyapótól. *Apjával megy.*

Vilmos:
Én maradok veled.

Hedwig *megöleli*: Én kisfiam,
Ők elmentek, csak te maradsz nekem. *A kapuhoz megy és soká néz a távozók után.*

MÁSODIK JELENET.

Lezárt vadonrészlet. A szikláról a vízesések porzanak. Berta vadászruhában. Mindjárt utána Rudenz.

Berta:

Utánam jön. Most végre hát beszélek.

Rudenz *sietve belép:*

Hölgyem, most végre csak ketten vagyunk,
Köröttünk mélységek tátonganak,
Itt nem kell félnem, hogy meghallanak,
Ha valahára szívemet kiöntöm.

Berta:

Biztos, hogy nem követ a társaság?

Rudenz:

Elmentek másfelé. Most vagy soha!
A drága percet most meg kell ragadnom,
Eldöntöttnek kell látnom sorsomat,
Ha mindjárt el kell is válnunk örökre.
Ne fegyverezd fel édes, két szemed
Sötét szigorral. Méltó nem vagyok,
Tudom, hogy vágyamat feléd emeljem,
A hír nem kapta szárnyra még nevem,
S kik fényesen, dicsőn vesznek körül,
A lovagok közt még nincsen helyem.
Nincs egyebem szerelmes, hű szívemnél...

Berta *komolyan és hidegen:*

Szerelemről, hűségéről mersz beszélni,
Te kötelességedhez hűtelen?

Rudenz visszahőköl.

Az osztrákok szolgája vagy, s eladtad
A néped elnyomóinak magad.

Rudenz:

Épp tőled hallom ezt a szemrehányást?
Hát nem miattad jöttem el közéjük?

Berta:

S az árulásnak pártján hittél engem?
Inkább lennék magáé Gessleré,
Mint Svájc fiáé, aki elfeledte
Természetét s akit az elnyomó
Vak eszközzé tud aljasítani.

Rudenz:

Szent Isten, mit kell hallanom?

Berta:

Mi áll

A jó emberhez közelebb fájánál?
Nemes szívnek lehet feladata
Szebb, mint az elnyomottat védeni?

A gyengének szolgálni támaszul?
A népedért szívem vérzik nekem,
Vérzem vele, mert meg kellett szeretnem,
Hisz oly szelíd és mégis oly erős,
Magához vonta teljes szívemet
És napról-napra jobban tisztelem.
Viszont te, kit a faj és kötelesség
Természetes védelmezővé tettek,
Ki elhagyod, ellenfeléhez pártolsz
És fajtádnak kovácsolsz rabbilincset,
Te csak fájdalmat okozol nekem,
S küzködnöm kell, hogy ne gyűlöljelek.

Rudenz:

Hát nem kívánom én hazám javát?
Békét óhajtok néki Ausztria
Hatalmas keretében.

Berta: Szolgaságot!
A szabadság utolsó földje volt ez,
És te végvárából kikergeted.
A nép érzéke jobb és biztosabb,
Azt nem tudták félrevezetni bezzeg!
De te port hagytál hinteni szemedbe!

Rudenz:

Berta! Te gyűlölsz, megvetsz engemet!

Berta:
Úgy volna bár! De nem bírom lenézni
S gyűlölni azt, akit nagyon szeretnék
Szeretni...

Rudenz:

Berta! Berta! A mennyország
Legszentebb üdvét mutatod nekem,
De ugyanakkor pokolba taszítasz.

Berta:

Nem! A nemes még nem halt meg szívedben,
Csak szunnyad. És fel kell ébresztenem.
Hiszen csupán erőszakkal tudod
A veled született erényt megölni.
De ösztönöd erősebb. Jó vagy és
Nemes vagy önmagadnak ellenére.

Rudenz:

Hiszel még bennem? Berta, általad,
Szerelmed által minden lehetek!

Berta:

Légy az, mivé elrendelt származásod.
Töltsd be a néked rendelt őrhelyet.
Állj néped és hazád mellé, jogért
És igazságért harcolj.

Rudenz: Jaj nekem,
Hogy küzdjelek ki, hogy lehetsz enyém,
Ha a hatalom ellen fordulok?
A császár rokonod, s ő dönti el
Zsarnok szóval, hogy kinek nyujtsd kezéd.

Berta:
E földön fekszik minden birtokom.
Ha Svájc szabad, én is szabad vagyok.

Rudenz:
Ó, Berta, új világ tárul elém.

Berta:
Nem érsz el engem osztrákok kegyén át.
A vagyonomra éhes Ausztria,
Hogy ezt is elnyerhesse nagymohón,
A kapzsiság, amely hazádra tör,
Félelmesen fenyeget engem is.
Lásd, engem már kinéztek áldozatnak,
Egyik kegyencnek én leszek jutalma,
A cselszövény és álnokság helyére
Az udvarhoz próbálnak kötni engem,
Hol gyűlölt férj majd érdekből ölel meg, -
Nem menthet meg más, csak a te szerelmed.

Rudenz:
És rászánnád magad, hogy itt maradj?
Hogy itt, hazám földjén légy asszonyom?
Ó hidd el, hogyha messze vágytam innen,
Csak érted, érted kergetett a vágy!
És nem dicsvágyam volt, hanem szerelmem!
Ha itt a csendes völgy ölen velem
M megbújsz s lemondasz fényről, nagyvilágról,
Akkor megnyertem életcéloamat
S akkor csapdossa bérceink falát
A nagyvilág vad mozgalmának árja!
Nem lesz futó vágy bennem, mely tova
Kergessen innen bármily életért.
Ha úgy lesz, itt ez áthatolhatatlan
Bérceknek láncá és e völgy lezárt
Békéje, csendje lesz mindég nekem
Üdvösségem, mennyboltom, életem!

Berta:
Most végre az vagy, kit szívem remélt.
Hittem titokban benned s nem csalódtam.

Rudenz:
Hiúság, mely megcsaltál, el veled!
A boldogság itthon várjon reám.
Hol vidám gyermek voltam és ahol
Sok kedves emlék bukkán fel köröttem,
Hol értem van a lomb s forrás vize.

Itt, itt hazámnak földjén légy enyém!
Hiszen mindég szerettem, érzem ezt,
Minden örömhöz mindég ez hiányzott.

Berta:

A boldogság szigete hol lehetne
Másutt, mint itt, a tisztaság honában?
Hol otthon érzi a hűség magát,
Hol nem vert még tanyát a rosszaság,
Boldogságunkat nem zavarja semmi,
És óráink örökké édesek.
Itt látlak én csak talpig férfinak,
Elsőnek szabad emberek között:
Tiszta, szabad hódolat vesz körül
És hazádnak magad vagy nagy királya.

Rudenz:

S te minden asszonyoknak koronája,
Itt végzed kedves teendőidet,
Éggé varázslod házamat nekem,
S miként virágot szór a kikelet,
Úgy díszíted bájaddal sorsomat,
És minden él és boldog lesz körülted!

Berta:

Most már tudom, min bánkódtam, mikor
Láttam, hogy ezt a boldogságot éppen
Magad rontod meg. Ó be szörnyű volna,
Ha a kevély lovaghoz kéne mennem
S az elnyomó sötét várában élnem!
De itt nincs vár. Nem zárnak el falak
A néptől, mely boldog lesz általam.

Rudenz:

De mit tegyek, hogy oldjam meg a hurkot,
Amelyet ostobán nyakamba vettem?

Berta:

Tépd el keményen és ne oldogasd!
Akármi lesz, te légy a népedé.
Erre születél. *Távoli vadászkürtök.* Jön a társaság.
Búcsúzzunk. Hazáért harcolj tehát,
Mert így harcolhatsz csak szerelmedért.
Közös zsarnoktól félünk mindaketten,
A szabadságunk is közös legyen. *Elmennek.*

HARMADIK JELENET.

Mező Altorf mellett. Az előtérben fák, hátul a póznára tett kalap. A háttérben a Bannberg zárja le, mögötte havasok látszanak.

Friesshardt és Leuthold őrséget állanak.

Friesshardt:

Hiába várunk. Senki nem akar
Eljönni, hogy a kalapot köszöntse.
E hely máskor zsibongott, mint a vásár,
S mióta itt lóg a süveg a póznán,
Magunk vagyunk, akár a sivatagban.

Leuthold:

Csavargók jönnek s csak bosszantanak,
Ha rongyos sapkájokat lengetik.
Jobbfajta ember nagy vargabetűt
Csinál inkább és messze elkerül,
Semhogy bókoljon a kalap előtt.

Friesshardt:

Ha délben elhagyják a városházát,
Az újak éppen itt vezet keresztül.
Már azt hittem, hogy jó fogást csinálok.
Mert egyik sem veszi le majd kalapját.
S mi történt? Épp betegről jött a pap
Rösselmann. Fogta a monstranciát
S éppen a pózna alá állt vele.
A sekrestyés, az persze csengetett.
Mind térdre hulltak. Sőt én is közöttük.
És szentségnek bókolnak, nem kalapnak.

Leuthold:

Tudod, pajtás, már kezdem hinni azt,
Hogy itt mi ketten pellengéren állunk.
Nem nagy tisztesség lovaskatonának,
Hogy egy üres kalapnak álljon őrt.
Bizony joggal lenézhet bárki is.
Hogy egy kalapot üdvözölni kelljen,
Valljuk meg négy szemközt, bolond parancs.

Friesshardt:

Miért ne hajbókolj üres kalapnak?
Elég üres kobaknak tisztelegsz.

Hildegard, Mechtild, Elsbeth gyerekekkel fellépnek s a pózna körül megállnak.

Leuthold:

Ilyen hajlongó fickó vagy te is,
De bajba döntenéd, kiben gerinc van,
Nem bánom én, csak jöjjön erre bárki,
Nem látok semmit, behúnyom szemem.

Mechtild:

Ott lóg a helytartó! A gyerekekhez. Jól viselkedjetek.

Elsbeth:

Bárcsak kalapját hagyná itt nekünk,
S ő menne. Abból nem származna baj.

Friesshardt *elzavarja őket:*

Nem mentek innen? Átkozott fehérnép,
Nem hívott senki. Jöjjön férjetek,
Ha mersze van a parancssal dacolni. *Asszonyok el.*

Belép Tell az újjal, fiát kézenfogva vezeti. Elhaladnak a pózna előtt és nem ügyelnek rá.

Walter *a Bannbergre mutat:*

Apám, igaz, hogy ott fenn vérzenek
A fák, ha szekercével valaki
Törzsükre rácsap?

Tell: Ki mesélte ezt?

Walter:

A pásztor mondta. Elvarázsolt fák.
Ha bántja őket valaki, a sírból
Halála után kinő a keze.

Tell:

A fákból van varázserő, igaz.
Látod-e ott a fehér foltokat,
Amelyek fent belévesznek az égbe?

Walter:

A gleccserek, tudom. Dörögnek éjjel.
A lavínákat ők küldik le hozzánk.

Tell:

Úgy van. S hidd meg, hogy Altorf városát
A lavínák borzasztó tömege
Rég eltemette vón, ha fenn
Az erdő őrséget nem állana.

Walter *kis gondolkodás után:*

Van ország, ahol nincsenek hegyek?

Tell:

Ha lejjebb szállunk innen a hegyekből
És mindég a folyók mentén megyünk,
Lapályos, nagy országba érkezünk
Hol nem zúgnak már bérci csermelyek,
Hanem folyamok lassan ömlenek.
Mindenfelé szabad látás esik,
A messzi sík virágos rengeteg,
S az ért kalászosok sárgán lengenek.

Walter:

Apám, hát akkor miért nem sietünk
A szép országba, miért kínozzuk itt
A gondokkal és munkával magunkat?

Tell:

A föld ott szép, és jó is, mint az ég,
De áldását a magvetők magok
Nem tudják learatni.

Walter: Hát nem úgy
Élnek, mint te, a szabad földeken?

Tell:
Ott püspöké és királyé a föld.

Walter:
S az erdőn sem szabad nekik vadászni?

Tell:
Ott a vad is uraságoké.

Walter:
Akkor talán halásznioi szabad.

Tell:
Folyó, tenger, só, - minden a királyé.

Walter:
Mi a király és mért olyan nagy úr?

Tell:
Mert védi népét s enni ad neki.

Walter:
Hát mért nem védi meg magát a nép?

Tell:
Mert senki társában nem bízhatik.

Walter:
Apám, én akkor nem megyek oda.
Én inkább itt, lavinák közt lakom.

Tell:
Úgy van, fiam, jobb a hátunk megett
Hófürgeteg, mint a rossz emberek. *Indulnak tovább.*

Walter:
Apám, a póznán nézd a kalapot.

Tell:
Azzal ne gondold, most menjünk tovább. *Indul, de Friesshardt lándzsaszegezve útját állja.*

Friesshardt:
Azonnal állj meg! A császár nevében!

Tell *megfogja a lándzsát:*
Ki vagy te? És miért állítasz meg engem?

Friesshardt:
Megszegted a parancsot. Jössz velünk.

Leuthold:
Viszünk. Mert nem hódoltál a kalapnak.

Tell:
Nézd, hagyj engem.

Friesshardt: A börtönbe! Gyerünk!

Walter:

Segítség emberek! Bántják apámat! *Kiabál.*

Gyertek hamar, segítetek! Segítség! *Rösselmann, Pelermann három más emberrel jönnek.*

Ne engedjétek! Börtönbe viszik!

Sekrestyés:

Mi ez?

Rösselmann:

Miért bántjátok ezt az embert?

Friesshardt:

A császár ellensége! Áruló!

Tell *haragosan megragadja:*

Én? Áruló?

Rösselmann: Ez tévedés, barátom.

Tell jó polgár és tisztességes ember.

Walter *meglátja Fürst Waltert és odafut hozzá:*

Bántják apámat! Segítség, nagyapó!

Friesshardt:

Gyerünk, egy-kettő!

Fürst Walter *odasiet:* Én jót állok érte! *Tellhez.*

Az Istenért, mi történt itt, fiam? *Melchthal és Stauffacher jönnek.*

Friesshardt:

Lenézte magas helytartó urunk

Hatalmát. Most letartóztatjuk őt.

Stauffacher:

Ezt tette volna Tell?

Melchthal: Hazudsz, legény!

Leuthold:

Láttam! A kalapot nem üdvözölte.

Fürst Walter:

S ezért már elfogjátok? Nézd, barátom,

Jót állok érte, engedd szabadon.

Friesshardt:

Törődj magaddal és az életeddel.

Mi végezzük a dolgunkat. Gyerünk!

Melchthal *a többiekhez:*

Ez ordító erőszak! Hagyjuk ezt?

Hogy a szemünk láttára elvigyék?

Sekrestyés:

Többen vagyunk, mint ők! Ne tűrjük ezt!

Azért se hagyjuk egymást, emberek!

Friesshardt:

Ki mer a hatalommal szembeszállni?

Még hárman jönnek és kiabálnak:

Mi ez? Ne hagyjuk! Üssétek le őket! *Hildegard, Mechtild, Elsbeth* visszajönnek.

Tell:

Nem kell segítség, menjetek barátom.

Ha használni akarnám az erőmet,

Megijednék két lándzsástól talán?

Melchthal *Friesshardthoz:*

Próbáld elvinni innen, ha mered!

Fürst Walter:

Hallgass!

Stauffacher: Csak hagyd!

Friesshardt *kiált:* Árulás! Lázadás!

Vadászkiáltást hallani.

Asszonyok:

A helytartó jön.

Friesshardt *felemeli a hangját:*

Botrány! Lázadók!

Stauffacher:

Repedj meg, nyavalyás!

Rösselmann és Melchthal: Fogd be a szád!

Friesshardt *még hangosabban:*

A hatóságot támadják! Segítség!

Fürst Walter:

Itt a helytartó! Szent Isten, mi lesz itt.

Gessler jön lóháton, öklén sólyom. Vele van Harras Rudolf, Berta és Rudenz, valamint sok fegyverszolga, akik lándzsáikkal bezárják a kört.

Harras Rudolf:

Helyet a helytartónak!

Gessler: Mi ez itt?

Oszlassátok szét őket! Ki kiáltott? *Általános csend.*

Ki szólt? Akarom tudni!

Friesshardthoz. Lépj elő!

Ki vagy te s miért fogtad meg ezt az embert?

Solymát egy szolgának adja.

Friesshardt:

Nagyságos úr! Fegyverszolga vagyok,

S önnek rendelték ide a kalaphoz.

És itten ezt az embert tetten értem,

Mikor a kalapot nem üdvözölte.

Mindjárt lefogtam a parancs szerint,

De ők erővel ellenem szegülnek. *Szünet.*

Gessler:

Hát mondd csak, Tell, ily semmibe veszed

Császárodat s engem, helyettesét,
Hogy a kalapra fittyet hánysz, melyet
A fegyelem próbájául kitettem?
Megmutattad rosszindulatodat.

Tell:

Uram, bocsáss meg. Nem tiszteletlenség,
Hanem gondatlanság volt, amit lettem.
Ha más lennék, nem is hívnának Tellnek.
Bocsáss meg. Többször nem fog megtörténni. *Szünet.*

Gessler:

A nyílveszőnek mestere vagy, hallom.
A legjobb íjazókon túlteszel.

Walter:

Az én apám? Azt meghiszem. Az almát
Száz lépésnyire lelövi a fáról.

Gessler:

A te fiad ez, Tell?

Tell: Enyém, uram.

Gessler:

Van több is?

Tell: Van még otthon egy fiam.

Gessler:

És vajjon melyik kedvesebb neked?

Tell:

Én mindkettőt egyformán szeretem.

Gessler:

Hát jó! Ha száz lépésről eltalálsz
Egy almát, azt én látni akarom.
Mutasd meg, mit tudsz. Fogd az íjadat,
Látom, nálad van. És készülj neki:
Lőjj le egy almát a fiad fejéről,
De azt ajánlom, úgy célozz, hogy első
Lövésre eltaláld. Ha elhibázod,
Akkor tudd meg, hogy vége életednek. *Általános elszörnyedés.*

Tell:

Uram, milyen szörnyűséget kívánsz
Tőlem? Hogy a saját fiam fejéről?...
Nem, jó uram, ezt nem gondolhatod...
Nem! Isten őrizz! Ilyet egy apától
Nem is kívánhatsz... nem... ez képtelenség...

Gessler:

Fiad fejéről lelövöd az almát.
Kívánom és parancsolom!

Tell: Fiam
Kedves fejére célozzak? Soha.
Ezt nem teszem meg. Inkább meghalok.

Gessler:
Ahogy tetszik. Meghaltok mindaketten.

Tell:
Saját fiamnak teszel gyilkosává?
Uram, tenéked nem lehet fiad.
Az apa szívét ismernéd különben.

Gessler:
Milyen meggondolt lettél hirtelen!
Álmodozó ember vagy, úgy tudom.
Ki másoktól furcsán különbözik.
A rendkívülit kedveled: Nos, itt van!
Ez érdekes és izgalmas kaland.
Meggondolná más, közönséges ember,
De te? Vállat vonsz, aztán megcsinálod.

Berta:
Uram, ne tréfálj szegény emberekkel.
Nézd, sápadtan reszketnek itt előtted.
Tőled nem szokták meg az élceket.

Gessler:
Ki mondja, hogy tréfálok? *A fölé nyúló ágat lehúzza.*
Itt az alma.

Csináljatok helyet. Ő lépje ki
A távolságot. Mondjuk: nyolcvan lépést.
Pontosan nyolcvanat. Ha kérkedett,
Hogy százzal eltalálja emberét,
Hát most mutassa meg és ne hibázzon.

Harras Rudolf:
Ez már nem tréfa. Térdelj csak le, gyermek,
És a nagyúrtól kérjed életed.

Fürst Walter *Melchthalhoz halkan, aki alig tud magán uralkodni:*
A jó Istenre kérlek, légy nyugodt.

Berta *a helytartóhoz:*
Legyen elég, uram. Embertelen
Így meggyötörni egy szegény apát.
Ha ily csekély vétségért kínhalál
Jár, akkor hidd el, máris tízszeres
Halált kínlódott végig. Hagyjad őt
Békével térni otthonába. Mert
Erődet már eléggé ismeri.
S mindig megemlegeti ezt az órát.

Gessler:
Utat neki! Gyerünk, mit késlekedsz?
Vétkeztél és kivégeztethetnélek,

De sorsodat kegyelmesen a te
Saját ügyes kezedbe helyezem.
Kegyetlennek nem mondhatja a bírót,
Ki életéről dönthet önmaga.
Dicsekszel jó szemeddel? Nos tehát
Lássuk. Most itt a legjobb alkalom.
Méltó a cél és nagy a jutalom.
A céltáblába löni semmiség.
Azt más is tudja. Az nekem a mester,
Ki mindig biztos dolgában: szive
Szemét s kezét egyformán nem zavarja.

Fürst Walter *a porba veti magát előtte*:
Helytartó úr, elismerjük hatalmad.
De ne jogot, irgalmat gyakorolj.
Vedd vagyonom felét. Vedd az egészset.
Csak ezt egy édesapával ne tedd!

Walter:
Ez rossz ember, ne térdelj, nagyapó!
Hol álljak fel, mutasd meg. Én nem félek.
Apám a fecskét röptében lövi.
Tudom, hogy engem nem fog eltalálni.

Stauffacher:
Uram, nem hat meg a gyermek beszéde?

Rösselmann:
Uram, gondold meg: van Isten az égben,
És tetteredért felelni fogsz előtte.

Gessler *a gyermekre mutat*:
A hársfához kössétek.

Walter: Minek az?
Engem ne kössenek. Nyugton leszek,
Mint egy bárány. Nem is lélegzem én.
Ha megkötnék, már mindjárt nem tudom,
Mert rángatni fogom a kötelet.

Harras Rudolf:
Engedd a szemedet bekötni, gyermek.

Walter:
A szememet? Minek? Félek talán
Apám nyilától? Megvárom nyugodtan.
Még csak nem is pislantok a szememmel.
Apám, mutasd meg, hogyan célozol.
Ő nem hiszi: rosszat akar nekünk.
Lőjj és találj. És ő csak hadd dühöngjön. *A hársához megy, az almát fejére teszi.*

Melchthal *az emberekhez*:
Hát hagyjuk ezt az örültséget mégis?
Nem esküdtünk egymásnak összetartást?

Stauffacher:

Hiába minden. Nincsen fegyverünk.
S körülöttünk a lándzsák erdeje.

Melchthal:

Ó Istenem! Miért is késlekedtünk?
Isten bocsásson meg a habozóknak.

Gessler *Tellhez:*

Tudd meg, nem hord fegyvert hiába senki:
Ölőszerszám az, veszedelmes jószág,
A nyílvesző, az néha visszapattan.
A paraszt vakmerően megteszi,
Hogy fegyvert hord. S ez sérti az urat.
Csak az hordjon fegyvert, aki parancsol.
Ha íjat hordtok, jól van, hordjatok.
De majd a célt, azt én magam szabom ki.

Tell *felhúzza az íjat, ráteszi a nyilat:*
Helyet nekem!

Stauffacher:

Mi ez, Tell? Megteszed? Ez lehetetlen.
A kezéd reszket, a térded remeg.

Tell *leereszti az íjat:*

A szemem elhomályosul.

Nők: Nagy Isten.

Tell *a helytartóhoz:*

Uram, engedd el. Itt van a szívem. *Felszakítja mellét.*
Tessék! Ints itt ezeknek. Szúrjatok le.

Gessler:

Nem kell az életed. A mutatvány kell.
Hiszen kitűnő ember vagy. Mersz mindent.
A hajóval sem tudsz gyengébben bánni,
A vihartól sem rettegsz, úgy tudom,
Sajátmagadat mentsd most, életmentő.

Tell *borzasztó küzdelmet él át, keze vonaglik, tekintetét hol Gesslerre, hol az ég felé emeli.*
Egyszerre a tegezhez nyúl, kihúz még egy nyilat és keblébe dugva előkészíti. Gessler nézi mindezt.

Walter:

Apám, célozz. Nem félek.

Tell: Meg kell tennem.

Összeszedi magát. Céloz.

Rudenz *eddig is igen izgatott volt, alig tudott erőt venni magán, most előlép:*

Uram, tovább már nem folytathatod.

Tudom, hogy nem. Hisz csak próbára tetted.

A célt elérted. Hogyha még tovább mégy,

A szigorúság elveszti a célt.

Elpattanhat a húr, ha túlfeszítik.

Gessler:

Akkor beszélj, ha kérdezlek.

Rudenz: Nem úgy van!

Nekem szent a király becsülete.

Így csak gyűlölséget szerzünk neki.

Ő ezt nem akarhatja. Meg szabad

Ezt mondanom: népem nem érdemel

Ily zsarnokságot. Ehhez nincs jogod.

Gessler:

Mit merészelsz?

Rudenz: Én csak hallgattam eddig,

Láttam bármily kegyetlen tetteket,

Behúnytam két látó szemem erővel,

Háborgó és fellázadt szívemet

Szándékosan elnyomtam kebelemben.

De még tovább hallgatnom árulás

Volna hazám és őfelsége ellen.

Berta *közbeveti magát:*

Hallgass, ne izgasd jobban a dühöngőt.

Rudenz:

Elhagytam véreimet, népemet

Tagadtam meg, s eltéptem a természet

Minden szálát, hogy hozzád csatlakozzam.

Erősítvén a császárság hatalmát

Azt hittem: a közjónak jót teszek.

Szememről most lehull a hályog. Látom

Az örvényt megborzadva. Józan elmém

Hamis utadra tévedt. Szívemet

Megejtetted, s én balga jót akarván,

Népem romlásán dolgoztam csupán.

Gessler:

Uraddal így beszélsz, te vakmerő?

Rudenz:

Az én uram a császár, nem te vagy.

Szabadnak szült anyám és lovagi

Erényekben kiállhatok veled.

Csak ne állnál itt a császár nevében,

Kit tisztелеk, míg mások meggyalázzák,

Elédvágtnám a keztyűmet, felelj,

Ahogy felelni lovagok szokása.

Csak ints az embereknek. Nem vagyok

Fegyvertelen, mint ezek. *A népre mutat.* Itt a kardom.

És aki hozzámnyúl...

Stauffacher: Lehullt az alma!

Mialatt mindenki idefigyelt és Berta, Gessler és Rudenz közé vetette magát, Tell kilőtte a nyilat.

Rösselmann:
A gyermek él.

Több hang: A célzás sikerült. *Fürst Walter támolyog, Berta felfogja.*

Gessler *ámulva*:
Hát mégis? Lőtt? Még ilyet. Esztelen!

Berta:
Térj magadhoz, öreg. A gyermek él.

Walter *ugrándozva jön az almával*:
Apám, tessék az alma. Tudtam én,
Hogy engem nem vagy képes megsebezni.

Tell előre hajolva áll, mintha a nyilat követné, az íjat leereszti. Mikor a fiút közeledni látja, kitárt karral elébe siet, felemeli és hevesen magához szorítja. Aztán aléltan összeomlik. Megindultan nézik.

Berta:
Ó Istenem!

Fürst Walter: Kedves gyermekeim...

Stauffacher:
Istennek hála.

Leuthold: Nagyszerű lövés volt.
Soká, soká fogják ezt emlegetni.

Harras Rudolf:
Tell Vilmosról mindég beszélni fognak,
Amíg e földön állnak a hegyek. *Nyújtja Gesslernek az almát.*

Gessler:
Ez hallatlan. A közepén találta.
Mesterlövés volt, meg kell vallanom.

Rösselmann:
Az volt. S jaj annak, aki oka volt,
Hogy Tell Vilmos az Istent megkísértse.

Stauffacher:
Szedd össze magad, Tell. Te férfi voltál
A talpadon, szabad vagy, menj haza.

Rösselmann:
Menj, vidd haza anyjának a fiát. *El akarják vezetni.*

Gessler:
Tell, várj csak.

Tell *visszafordul*: Mit parancsolsz?

Gessler: Láttam én,
Hogy kivettél még egy nyilat. Igen,
Jól láttam. Mondd meg, mit akartál azzal.

Tell *zavartan*:
Uram, ezt már mi így szoktuk, vadászok.

Gessler:

Én ezt a választ el nem fogadom.
A második nyíl egyebet jelentett.
Nyugodtan mondd el csak az igazat.
Bántódásod most már nem eshetik.
Mi volt a második nyíl?

Tell:

Hogyha már

Biztossá tettél életem felől,
Megmondhatom a tiszta igazat. *Eléhúzza a nyilat és borzasztó pillantást vet Gesslerre.*
Ha megsebeztem volna fiamat,
Ezt a nyilat beléd céloztam volna,
És nem hibáztam volna, esküszöm.

Gessler:

Jól van. Megígértem, hogy élni fogsz,
És szavamat most már meg nem szegem.
De megtudtam gonosz szándékosodat,
És ezért négy oly fal közé vitetlek,
Hová be nem láthat se nap, se hold,
Hogy íjadtól biztonságban legyek.
Fogjátok meg! Kössétek meg kezét. *Tellt megkötözik.*

Stauffacher:

Egy olyan emberrel bánsz így, uram,
Kin megnyilatkozott Isten keze?

Gessler:

Lássuk: megmenti még egyszer magát?
Vigyétek a hajómra. Én magam
Viszem Küssnachtba őt. Mindjárt megyek.

Rösselmann:

A földünkről fogolyként elviszed?

Többen:

Ehhez még a császárnak sincs joga!
Erről megvannak az okmányaink!

Gessler:

A császár vajjon aláírta őket?
Még nem! Majd hogyha rászolgáltatok
E nagy kegyre a kellő hódolattal.
A császárnak ti árulói vagytok
És lázadást forraltok ellene.
Ismerlek és átlátok rajtatok!
Ezt az egyet közületek kihúzom!
De mind cinkosoknak tekintelek.
Aki okos, hallgat és szót fogad. *El. Berta, Rudolf, Rudenz követik. Az örök maradnak.*

Fürst Walter *heves fájdalommal:*

Mindennek vége. Eldöntötte már,
Hogy a házammal együtt tönkretesz.

Stauffacher *Tellhez:*

Ó Istenem. Miért is ingerelted?

Tell:

Más vajjon mit tett volna a helyemben?

Stauffacher:

Jaj, jaj nekünk, mindennek vége van.

Nemcsak te vagy megkötve, Tell, mi is.

Emberek *mind körülveszik Tellt:*

Eltávozik veled végső reményünk.

Leuthold *közeledik:*

Tell, sajnálom, de a parancs, parancs.

Tell *az égre emeli karját:*

Isten velünk.

Walter *kétségbeesve kapaszkodik belé:*

Apám! édes apám!

Tell *az égre emeli karját:*

Ott van apád, fiam, fordulj oda.

Stauffacher:

Az asszonyodnak mit mondjunk?

Tell *magához emeli és megöleli forrón a gyermeket:*

Fiam

Sértetlen. Engem majd segít az Isten.

Kiszakítja magát és követi a szolgákat.

NEGYEDIK FELVONÁS.

ELSŐ JELENET.

A vierwaldstatti tó keleti partja. A különböző alakú meredek sziklák nyugatról lezárják a látóhatárt. A tó nyugtalan, heves hullámlás van, villámlás és mennydörgés. Gersaui Kunz, halász és halászfű vannak színen. (Halász: Ruodi, Halászfű: Jenni.)

Kunz:

Saját szememmel láttam. Elhihedd.

Úgy történt minden, ahogy elmeséltem.

Halász:

Tellt letartóztatták s Küssnachtba vitték?

A legkülönb köztünk. A fő reménység,

Hogyha ki kell a gátra állani.

Kunz:

A helytartó személyesen viszi.

Épp készültek hajóra szállani,

Indulásomkor. Csakhogy a vihar

Mely közeleg s engem is idevert,

Hogy sürgősen partot keressek, őket,

Sem hagyja tán egykönnyen útrakelni.

Halász:

Tell megkötözve Gessler körme közt!

Meglássátok, Gesslernek gondja lesz rá,

Hogy meg ne lássa újra a napot.

Hisz tarthat annak jogos bosszújától,

Kit jogtalanul így megkínózott.

Kunz:

És azt mondják, hogy Attinghausen úr

Nagyon beteg. Végző óráit éli.

Halász:

Így tűnnek el végső reményeink.

A nép jogáért már csak ő tudott

Az állásánál fogva szót emelni.

Kunz:

Nő a vihar. Hát csak vigyázzatok.

Én szállást keresek a faluban.

Ma már csónakra szállni lehetetlen. *El.*

Halász:

Tellt elfogták, és nincs többé a báró.

Zsarnokság, mit szégyelsz? Mutathatod

Kaján arcod kedvedre. Néma már

A jog szava s lehunyódott szeme,

Mentő karját kötéllal megkötözték.

Halászfű:

Ez jégeső. Apám, menjünk be inkább.
Nem jó nekünk itt lenni a szabadban.

Halász:

Szél, csak dühöngj! S te villám, csak cikázz!
Felhők, szakadjatok! Ömölj, te vízár,
És öntsd el ezt a földet. S fojtsd belé
A nemzedéket, mely még nem fogant!
Váljatok úrrá, ti vad elemek!
Ti medvék és vadon farkasai,
Gyertek elő, az ország a tiétek!
Ha nincs szabadság, itt mért éljen ember!

Halászfű:

Az örvény tombol, zúg a fergeteg.
Ilyen vihart itt nem láttam soha.

Halász:

Saját fiának célozott fejére!
Apának eddig ez még nem jutott.
A természet ne lázadjon fel ilyen
Gazság miatt? Ó, én nem is csodálnám,
Ha a sziklák a vízbe omlanának,
Ha jégmezők s hótornyok, amelyek
A teremtésnek napja óta állnak,
Elolvadnának most a bérceken,
A hegyek omlanának, szakadékok
Csapnának össze és új vízözön
Magába nyelne mindent, ami él. *Harangszó.*

Halászfű:

A harangot meghúzták odafenn.
Talán hajó kínlódik a viharban,
És a harang imádkozásra int. *Magaslatra kúszik.*

Halász:

Jaj a hajónak, melyet útjain
Az ilyen szörnyű ár bölcsője renget.
Itt kormány és kormányos hasztalan.
Orkán az úr. A szélben és az árban
Az ember labda. Messze és közel
Nincs egy öböl sem, melybe szökhetik.
A sziklapart kegyetlen símasággal
Mered feléje s irgalmatlanul
Mutatja síkos kőtestét neki.

Halászfű *balra mutat:*

Apám, hajó! Jön Flüelen felől.

Halász:

Az Isten óvja meg szegényeket.
Ha szakadékba szorul itt a víz,
A szirtek közt dúvaddá tébolyul,

Mely ketrecét tombolva rázza meg,
És vad dühvel kijáratot keres,
Mert közrefogja zordon sziklafal,
Mely mozdulatlanul az égig ér. *A magaslatra lép.*

Halászfíú:

Apám, a helytartó hajója ez.
Vörös tetős. Zászlaját ismerem.

Halász:

Az Isten ítél. Ez valóban ő.
A helytartó. A vészben imbolyog.
S az orkánban bűnét magával hordja.
A büntetés korán elérte őt:
Hogy ismerjen meg még nagyobb erőt.
A hullámok nem hallgatják szavát,
A szirtek meg nem hódolnak neki
És a kalapnak. Fíú, ne imádkozz,
És le ne fogd a büntető kezét.

Halászfíú:

A helytartóért nem imádkozom,
Hanem Tellért, ki ott van a hajón.

Halász:

Ó vak elem, miért vagy esztelen?
A bűnöst miért bünteted meg úgy,
Hogy ártatlant is elveszítsz vele?

Halászfíú:

A Buggisgrat mellett már elhaladtak.
De ott az Ördögtemplom. Visszapattan
A vész annak faláról, s visszadobja
A végzetes szirtekhez a hajót.
Nem látom őket.

Halász: A Hackmesser az,
Mely sok hajót tört össze már. Ha nem
Tartják a kormányt jól és ügyesen,
Az orkán összezúzza őket és
Haragosan leküldi a fenékre.
Egy jó kormányos volna a hajón.
Az Tell. Meg tudná őket menteni.
De keze-lába meg van most kötözve.

*Tell Vilmos újával megjelenik. Gyors léptekkel jön, megdöbbenve néz körül, fel van indulva.
Mikor a szín közepére ér, a földre veti magát. Kezét előbb a szárazföld, aztán az ég felé tartja.
A halászfíú meglátja.*

Halászfíú:

Nézd, nézd, apám, egy ember térdel ott.

Halász:

Kezével tapogatja a talajt,
S úgylátszik, mintha magánkívül lenne.

Halászfíú *előbbre jön*:

Mit látok! Jöjj, apám, lásd magad is!

Halász *közeledik*:

Ki ez? Nagy Isten! Hisz ez maga Tell!

Te hogy kerülsz ide?

Halászfíú: Nem a hajón

Hurcoltak téged, megkötött rabot?

Halász:

És nem vittek téged Küssnacht felé?

Tell *feláll*:

Szabad vagyok.

Halász és halászfíú: Szabad! Jóságos Isten!

Halászfíú:

Honnan jösz?

Tell: A hajóról.

Halász: Mit beszélsz?

Halászfíú:

Hol a helytartó?

Tell: A hajón vergődik.

Halász:

Lehetséges? De hogy kerülsz ide?

Ki mentett meg vihartól s kötelékből?

Tell:

A jó Isten kegyelme. Hallgassátok.

Halász és halászfíú:

Beszélj! Beszélj!

Tell: Hogy Altorfban mi volt

Tudjátok-e?

Halász: Mindent tudok. Beszélj!

Tell:

Hogy a helytartó megkötöztetett,

És küssnachtsi várába akart vinni?

Halász:

Hajóra is szállt Flüelen felé,

Tudjuk. De mondd el, hogy lettél szabad?

Tell:

A hajóban feküdtem megkötözve,

Halálra szántan, tehetetlenül.

A napvilágot nem reméltem többé

Meglátnom, sem kedves családomat.

Vigasztalan bámultam ki a vízre.

Halász:
Ó te szegény!

Tell: Elindult a hajó,
A helytartóval, Harrassal, sok őrral.
De zubbonyom s íjam, az ott hevert
Az orrdeszkán a kormány közelében.
Mentünk tehát és épp a fokhoz értünk,
Mikor szörnyű vihar csapott reánk.
A Gotthard-szakadékból jött a vész,
S az Úr rendelte oly erősnek azt,
Hogy minden evezős halálra ijedt.
A vízbe fúl: ezt hitte valamennyi.
Hallom, hogy egyik ember így beszél
A helytartóhoz: „Látod, jó uram,
Hogy milyen rettentő bajban vagyunk,
A vízbefúlás fenyeget, bizony
A kormánynál mindenki oda van,
Fejét vesztette, nem tud mit csinálni.
De lásd, Tell Vilmos itt van a hajón,
Erős ember s a kormányzáshoz ért.
Miért ne vennők hasznát hát a bajban?”
S ő így szólt hozzám: „Tell, ha gondolod,
Hogy a hajót meg tudnád menteni,
A kötelékekből kioldanálak.”
Én erre mondom: „Uram, azt hiszem,
Hogy Isten megsegít s megmentelek.”
Így hát kioldtak. Átvettem legott
A kormányt s dolgoztam serényen. Ám
Félszemmel persze íjamat figyeltem.
S a partot lestem, hogy talállok-e
Alkalmat a szökésre valahogy.
S megláttam egy kiugró szirtet ott,
Amelyen némi síma tér akadt...

Halász:
Azt ismerem. Mindjárt a fok alatt.
De azt már sohse hittem volna, hogy
Ugorva azt még el lehessen érni...

Tell:
Rájok kiáltok, hogyha ügyesen
Dolgoznak és a szirthez eljutunk,
A legrosszabbján akkor túlleszünk.
Kemény munkával oda is jutottunk,
S én a hajó tatját minden erővel
A sziklafal felé irányítottam.
Gyorsan felkaptam íjamat s neki!
Nagy lendülettel felszöktem a szirtre,
Hatalmas rúgást adtam a hajónak,
Hogy a szabad vízáramlatba lökjem,
Hadd boldoguljon ottan, ahogyan tud.

Tell:
Majd meghalljátok, hogyha végrehajtom. *El.*

Halász:
Vezesd! Ez megteszi, akármit tervez.

Az Isten óvja meg, szívből óhajtom. *El.*

MÁSODIK JELENET.

Az Attinghausen-udvar. A báró karszékből haldoklik. Fürst Walter, Stauffacher, Melchthal, Baumgarten foglalatostkodnak körülötte. Tell Walter a haldokló előtt térdel.

Fürst Walter:
Elköltözött. Mindennek vége van.

Stauffacher:
Nem. Nem látszik halottnak. Nézd a pelyhet,
Amit ajkára tettünk. Még mozog.
Álma nyugodt, derűs, békés az arca. *Baumgarten az ajtóhoz megy s beszél valakivel.*

Fürst Walter *Baumgartenhez*:
Ki az?

Baumgarten *visszajön*:
Kedves leányod, Hedwig asszony.
Jött, hogy veled beszéljen s WALTERt lássa.
Walter felemelkedik.

Fürst Walter:
Hogy vigasztaljam? Vigaszom nekem sincs.
Már minden baj az én fejemre gyűl?

Hedwig *beront*:
Hol van fiacskám? Látni akarom!

Stauffacher:
Légy csendesebb a halál pítvarában.

Hedwig *fiához rohan*:
Ó drága kincsem, élsz!

Walter *átöleli*: Szegény mamám!

Hedwig:
De igazán nem esett bajod semmi? *Aggódva vizsgálja.*
Hogy volt képes célozni rád? Kegyetlen!
Hogy is tehetette. Ő nincsen szíve,
Hisz képes volt saját fiára löni!

Fürst Walter:
Rettegve tette, összetépett szívvel.
Mit tehetett? Az életökről volt szó.

Hedwig:
Ha mellében apai szív dobogna,
Mielőtt tette, százszor meghalt volna.

Stauffacher:

Hálát adhatsz Istennek térdenállva,
Hogy így történt.

Hedwig: De hogy feledjem el,
Mi történhetett volna? Borzalom!
Ha vénasszony leszek sem láthatok mást,
Mint fiamat, apját, ki céloz rája,
S a nyílvessző a szívemet találja.

Melchthal:

Csak láttad volna. Gessler hogy gyötörte!

Hedwig:

Férfi-keményység! Hogyha büszkeségök
Sérelmet szenved, se Isten, se ember.
Haragjukban kockára tudják tenni
A gyermekök fejét s az anya szívét.

Baumgarten:

A férjed sorsa nem elég kemény,
Hogy gáncsolással még te is tetézed?
Az ő bajára nincs egy jó szavad?

Hedwig *odafordul s erősen rápillant*:

S neked csak a barátod gondja számít?
Hol voltatok, mikor szegény uram
Kötélben vergődött? Segítettétek?
Csak néztetek, meg sem mozdultatok.
Eltűrtétek, hogy a derék bajtársat
Elhurcolják. De így tett vajjon ő,
Ily tétlenül állott-e ő, mikor
A fegyverszolgák nyargaltak mögötted?
S előtted a viharzó tó dühöngött?
Ő nem pityergett tétlenül. Felejtett
Asszonyt, családot. A sajkába ugrott
És bátran megmentette életed!

Fürst Walter:

Mit merhettünk mi védelmére tenni,
Alig néhányan s fegyvertelenül?

Hedwig *mellé veti magát*:

Apám, apám, elvesztetted te is,
Az ország s mink: mind elvesztettük őt!
Ő nincs nekünk, mi nem vagyunk neki!
Isten, ne hagyjad őt kétségbeesni!
Zord börtönébe el nem érhet a
Végasztalás! És hátha megbetegszik?
És beteg lesz a nyirkos, vak sötétben,
Tudom. Mert mint a hegyi rózsza hervad
És elpusztul mocsári levegőn,
Az ő számára sincs élet, csak a
Friss levegőn, tündöklő napsugárban.

Börtönben! Ő! Ki maga a szabadság!
Dohos penészben élve nem maradhat.

Stauffacher:
Nyugodj meg, asszony. Mindent megteszünk,
Hogy börtönét kinyissuk.

Hedwig:
De mit tudtok ti tenni nélküle?
Amíg szabad volt, remélhettetek.
A becsületnek volt még jó barátja,
Az üldözöttek volt védelmezője,
Tell mindnyájukat védett, s ti mind
Őt egymagát nem teszitek szabaddá. *A báró felébred.*

Baumgarten:
Megmozdult, csendesen!

Attinghausen *felegyenesedik*:
Hol van?

Stauffacher: Ki?

Attinghausen: Nincs itt?
Halálom órájában elhagyott?

Stauffacher:
Rudenzet érti. Küldtetek utána?

Fürst Walter:
Elküldtünk érte. És örvendj, uram!
Ő a miénk! A szívét megtalálta.

Attinghausen:
A hazájának védelmére kelt?

Stauffacher:
Bátran, akár egy hős.

Attinghausen: De hol van?
Mért nem jön el végső áldásomért?
Érzem, hogy jó a végső pillanat.

Stauffacher:
Nem úgy, uram. Aludtál valamit,
S ez felüdített. Nézésed nyugodt.

Attinghausen:
A fájdalom is élet, s elhagyott.
Meghalt a kín, és a remény sem él. *Meglátja a fiút.*
Ki ez a gyermek?

Fürst Walter: Áldd meg őt, uram.
Az unokám. És most apátalan. *Hedwig a gyermekkel letérdel a haldokló előtt.*

Attinghausen:
Én elmegyek s ti mind apátlanok
Maradtok. Jaj nekem, hogy búcsúzós
Pillantásom hazámat veszni látja.

Miért hagyott a sors ily kort megélnem,
Hogy minden reményem velem kimúljon?

Stauffacher *Fürst Walterhez:*

Ilyen sötét bánatban menjen el?
A végórán inkább adjuk neki
A reménységnek fényét. Jó uram,
Ne csüggedj el. Mi nem vagyunk egészen
Árvák s egészen menthetetlenek.

Attinghausen:

Ki ment meg vajjon?

Fürst Walter: Mi magunk, uram.
A három föld szavára megfogadta,
Hogy zsarnokát elüzi. Kész van a
Szövetség. S mindünket szent eskü köt.
És még az újév el sem érkezik,
Mi már cselekszünk. Légy nyugodt, uram,
Szabad földben fog megpihenni tested.

Attinghausen:

Ó mondd! Szövetséget kötöttetek?

Melchthal:

Az erdők három tartománya egy
Azon napon fog talpraállni: kész
Van minden, és a titkot jól megóvjuk,
Pedig máris sok száz tudója van.
Vermek fölött járkál a zsarnok itt,
Megszámláltattak itt a napjai,
És nemsokára híre sem marad.

Attinghausen:

És az erődök? Azokkal mi lesz?

Melchthal:

A nagy napon mind, mind el fognak esni.

Attinghausen:

A nemesség? Az is szövetkezett?

Stauffacher:

Reméljük, hogy velünk fog tartani.
Eddig csak a parasztok tettek esküt.

Attinghausen *lassan felemelkedik, nagy megdöbbenéssel szól:*

A nép meg merte tenni ezt? Magában
Mebízva? Nem számítva az urakra?
Saját karjában ily szilárd hite?
Akkor többé nincs is szükség miránk.
Most már nyugodtan sírba szállhatunk.
Az élet megfordult. És más erők
Viszik az ember csodaszép jövőjét. *Kezét az előtte térdelő gyermek fejére teszi.*
E gyermekfőben, melyen alma állt,
Megszületik az új, a szebb szabadság,

Új kor jön itt, a régi összeomlik,
S a romokból ifjú élet virágzik.

Stauffacher *Fürst Walter*hez:
Nézd, milyen fény tündöklik fel szemén!
A természetnek ez nem elmúlása.
Az élet újhodása e sugár.

Attinghausen:
Leszáll az ó várakból a nemes
S a városnak polgárként esküszik fel.
Üchtland, Thurgau már megkezdette így,
Bern felveti nemes vezérfejét,
Freiburg erős jó vára a szabadnak,
Zürich serényen küldi céheit,
Hogy fegyvert fogjanak. Városfalon
Török meg az uralkodók hatalma. *A többit látnoki módon mondja, szavai a lelkesedésig emelkednek.*

Látom a büszke fejedelmeket,
Az urakat páncélosan vonulni,
Hogy pásztoroknak népét leigázzák.
Élet-halál a kérdés. Századokká
Lesz híres egy-egy vérző hegyszoros.
Mezítelen mellét kitárja a
Paraszt a lándzsák gyilkos erdejének!
A nemesség virága elesik,
És leng a zászló, győzött a szabadság!
Megragadja Fürst és Stauffacher kezét.
Tartsatok össze! Mindég és szilárdan!
Lakóföldetek szabad és közös!
A bérceken hangos szó zengje azt,
Hogy szövetkezni, egyesülni kell...
Csak egység... egység... egység...

Visszahanyatlik a párnára és keze még halálában is tartja amazok kezét. Fürst és Stauffacher jó darabig némán nézik. Akkor elmennek és átadják magokat fájdalomoknak. Ezalatt a szolgák csendesen bejöttek, a fájdalom kisebb-nagyobb jeleivel közelednek, néhányan lehajolnak, sírva térdelnek, kezére borulnak. E néma jelenet alatt megszólal a harang. Rudenz gyorsan belép.

Rudenz:
Él még? Mondjátok, hallja még szavam?

Fürst Walter *elfordul s a halott felé mutat:*
Te vagy hűbérurunk s védelmezőnk.
És váradnak neve megváltozott.

Rudenz *meglátja a halottat, heves fájdalom fogja el, áll:*
Szent Isten, későn jött bűnbánatom?
Egy-két perccel nem élhetett tovább,
Hogy megláthassa szívem változását?
Derék szavát nem vettem semmibe,
Mikor még élt a fényben. Odavan,
Elment örökre, itt hagyván nekem

Leróhatatlan tartozásomat.
Úgy halt meg, hogy szívéből kivetett?

Stauffacher:

Nem, még megtudta bátor tetteted,
S megáldotta szavaid hősi voltát.

Rudenz *letérdel a halott mellett:*

Ó drága ember néma teteme!
Szent hamvak! Itt megesküszöm hülő
Kezére, hogy széttépek bárminő
Olyan láncot, mely idegenbe kötne:
A népem visszakapta sorsomat.
Svájci vagyok s teljes lelkem szerint
Az is leszek. *Feláll.* Sirassátok meg őt,
Mindenki atyját s hűséges barátját.
De bízzatok! Örökségül veszem
Nemcsak kincsét, de szívét, szellemét is!
Mit öregsége már nem adhatott,
Megadja nektek lelkes ifjúságom.
Derék öreg, hadd fogjam meg kezéd,
És nektek is. Melchthal, kezet fogunk!
Ne gondolkozzatok, de bízzatok.
Vegyétek esküm s fogadalmamat.

Fürst Walter:

Csak nyujtsatok kezet. Megtért szíve.
Bizalmat érdemel.

Melchthal: Eddig lenézted
Fajtánkat. Most már mit higyjünk felőled?

Rudenz:

Feledjétek ifjúságom hibáit.

Stauffacher *Melchthalhoz:*

Egység volt a haldokló végszava.
Ezt ne feledd.

Melchthal: Hát jó! Itt a kezem.
Szavam paraszti szó, de férfi szó!
Paraszt nélkül nem élhet a nemes.
S az ősbibb, régibb rend, az a miénk.

Rudenz:

Én megbecsülöm s megvédelmezem. *Kardjára üt.*

Melchthal:

Tudd meg, báró úr, hogy kérges kezünk,
Mely termővé tesz kőkemény rögöt,
A fegyvert is nagyon jól bírja ám.

Rudenz:

Én titeket védlek, s ti védtek engem,
Egymás által csak úgy vagyunk erősek.
De mit beszélünk, míg hazánk a zsarnok

Kezén kínlódik rablott kincs gyanánt?
Ha majd zsarnoktól tiszta lesz a föld,
Vetélkednünk még bőven lesz idő.
Egy pillanatig vár.
Hallgattok? Nincsen mondanivalótok?
Nem szolgáltam reá bizalmatokra?
Én akkor betolakszom titkotokba.
Tárgyaltatok s esküdtetek a Rütlin,
Tudom, hogy ott mi volt. Mindent tudok.
S bár nem ti bíztátok reám a titkot,
Megőriztem szentelt zálog gyanánt.
Hazámnak ellensége sohse voltam,
S ellenetek sosem fordultam volna.
Ti késlekedtek és ez nagy hiba.
Az óra sürget. Gyorsan tenni kell.
A késésnek már áldozata Tell.

Stauffacher:
Megesküdünk, hogy várunk ünnepig.

Rudenz:
De én nem esküdtem. Nem voltam ott.
Ti várjátok csak. Majd cselekszem én.

Melchthal:
De mit?

Rudenz: Mire állásom kötelez,
Mint örökös. Titeket védelek.

Fürst Walter:
Első teendőd e szent hamvakat
A földnek adni. Ez szent kötelesség.

Rudenz:
Ha szabad lesz hazánk, a győzelem
Babérját tesszük rá ravatalára.
Barátaim, nemcsak ti értetek
Kell küzdenem. Mert van magamnak is
A zsarnokkal rovásom. Elrabolták
A szép Bertát körünkből. Nincs sehol.
Az aljas önkény már ezt is meri.

Stauffacher:
Ezt tette egy szabad nemessel? Ezt
Merészli már a féktelen erőszak?

Rudenz:
Én ígértem nektek védelmemet,
S nekem kell kérnem a tiéteket.
Elrabolták tőlem kedvesemet,
Hogy hol rejtették el, nem is tudom,
És milyen gazságokra vetemednek:
A zsarnok házasságra kényszeríti:
Ó el ne hagyjátok, mentsük meg őt!

Nagy hívetek s bőven megérdemelte,
Hogy minden ember fegyvert fogjon érte.

Fürst Walter:
Milyen tervet csináltál?

Rudenz: Semmilyet.
Ez éjjelben, mely sorsát eltakarja.
E kétségnek borzasztó gondja közt,
Hol nincs mihez kapcsolnom terveket.
Lelkemben nincsen más tudat csak ez:
Csak egy helyen találhatom meg őt.
A zsarnokságnak romjai alatt.
Meg kell vívnunk az összes várakat.
Míg harcunk egy börtönben ráakad.

Melchthal:
Indulj, vezess! Mi követünk! Miért
Holnapra tolni, mit ma kezdhethetünk?
A Rütli-eskükor Tell még szabad volt,
A zsarnok szörnyű tette azután jött,
És ez a tett új törvényt szab nekünk.
Ki olyan gyáva, hogy most is haboznék?

Rudenz *Stauffacher és Fürst Walterhez*:
Készüljétek és fegyverkezzetek,
S figyeljétek a bércek tűzjelét.
Mert győzelmünknek híradása gyorsabb
Legyen, mint sajka jár a tó vizén.
S ha csúcsokon a lángok felragyognak.
A zsarnokra viharként rontsatok,
S törjétek össze az erőszakot! *Elmennek.*

HARMADIK JELENET.

A küssnachtsi mélyút. Az utasok hátul sziklák közt ereszkednek le, s mielőtt a színre érnének, már fentről láthatók. Az egész helyszínt sziklák zárják körül. Egyik legelűlső sziklának cserjékkel benőtt kiugrása van. Tell ijával fellép.

Tell:
Ezen a mélyúton kell jönnie,
Küssnacht felé más ösvény nem visz. Itt
Véghezviszem. Az alkalom segít.
Ott ez a bodzafa jól eltakar,
A nyílnak onnan pontos cél fog esni.
Az út szűk és az üldözést zavarja.
Helytartó, Istennel számot tehetsz.
Most véged lesz bizony, ütött az óra.
Békén és csendben éltem, íjamat
Nem lőttem másra, csak futó vadakra,
A lelkem gyilkosságtól tiszta volt,

Békémből te riasztottál elé,
Csendes szelídségem jámbor tejét
Vad, mérges sárkányvérré változtattad.
A borzasztót megszoktattad velem.
Ki a fejét célozta kisfiának,
Az ellenség szívét is eltalálja.
Az ártatlan szegény két gyermeket,
A hű asszonyt kell most megvédenem
Dühödtől, zsarnok. Ott midőn a hűrt
Feszítettem s kezem megreszketett,
Mert hogy megcélozzam fiam fejét,
Ördögi kedved arra kényszerített,
Mikor kábultan ott vergődtem én,
Magamban szörnyű esküvel fogadtam,
Oly esküvel, mit Isten hall csupán,
Hogy a következő nyilamnak egy
Célpontja lesz: szíved. S most eskümet,
Mit minden poklok kínja közt fogadtam,
Le kell rónom, mint szent, nagy tartozásom.
Uram vagy és császárom embere.
De császár azt nem tette volna meg,
Amit te. Ő csak törvényt tenni küldött,
- Keményen törvényt tenni, mert haragszik, -
De nem hogy gyilkos kedved ily vigan
Tomboljon minden gyötrő borzalomban.
Az Isten él s a büntetés uton van.
Kezembe veszek, fájdalom bírása,
Most drága kincsem, legszebb ékszerem,
Oly céltáblát kapsz, melyen nem tudott
Áthatni semmi jámbor kérelem.
De majd te mostan átvered. S te íj,
Bizalmas szerszámom, mely annyiszor
Szolgáltad játékos célzásomat,
Komoly szörnyűség percén el ne hagyj.
Most légy erős és jól tarts, régi húr,
Mely annyiszor adtál nyilamnak szárnyat!
Ha most erőtlenséged küldenéd kezemből,
Nem volna más, hogy céljába küldjem.
Vándorok mennek át a színen.
E köpadon fogok megülni, itten,
Mely vándoroknak ad rövid nyugalmat.
Hazátlan föld ez. Gyors és idegen
Sietséggel kerülnek itt el egymást
Az emberek. Egymás bűjő-baját
Nem kérdik: Kalmár és jámbor barát,
Vidám zenész vagy elszánt utonálló,
Teherszállító megrakott lován,
Ki messzi országokból erre jött,
Mert minden út a végtelenbe visz:
Előttem elporoszkál. Távozik

Dolga után, - s én ölni fogok itt. *Leül.*
Kis fiaim, ha elmegy jó apátok,
Visszatérése mindig mily öröm!
Üres kézzel sosem szoktam megjönni.
Hol hoztam szép virágot, alpesit
Hol ritka madarat, hol meg csigát,
Minőt utasok lelnek a hegyekben.
Apátok most másban jár, fiaim:
Zord úton vár, gyilkosság van fejében.
És ellensége életére tör,
De csak tirátok gondol most is, mégis,
Gyermekeim, hogy megvédjen, s ne érje
Zsarnoki bosszú kis lényeteket,
Ezért feszíti most íját ölésre. *Feláll.*
Nemes vadat lesek. A jó vadász
Naphosszat nem restel bolyongani
A téli tájnak dermesztő fagyában,
Két sziklafok közt nyaktörőn ugorni,
Felkúszni kínnal síma kőfalon,
Kezét önvérével megnedvesítve,
Hogy holmi vézna állatot elejtsen.
De itt a zsákmány gazdagabb leszen:
Annak szíve, ki romlásom akarja. *Vidám zene közeledik a távolból.*
Mióta élek, mindig íjjal bántam.
Szabály szerint fejlesztettem tudásom.
A céltáblát középpontján találtam,
És több csinos díjat hoztam haza,
Mikor lövészünnep volt. Ám de ma
A nagy mesterlövés következik.
Az ország legszebb díját elnyerem.

Lakodalmas menet vonul át a színen. Tell újra támaszkodva nézi. Stüssi, a vadász megszólítja.

Stüssi:
Mörlischachen-klastrom majorossa
Most esküszik. Jómódú ember ez.
Jó tíz tanyáról pénzel legalább.
Menyasszonyát, látod, most hozza el.
Ma éjjel vígan áll a bál Küssnachtban.
Jöjj el. Vendég ott minden tisztos ember.

Tell:
Komoly vagyok. Vig háznál nincsen helyem.

Stüssi:
A bánatot felejtsd el. Légy vidám!
Vedd könnyen életed. Ma rossz világ jár,
Ha mulatságot kaphatsz, érte nyúlj.
Itt esküvő, másutt meg temetés.

Tell:
Találkoznak ezek valóban olykor.

Stüssi:

Az élet ilyen. Nagy baj mindenütt
Akad ma bőven. Épp Clarus fölött
Orkán vonult el s Glänisch egyik részét
A föld elnyelte.

Tell: Már a bércek is
Mozognak? Nincs szilárd a földön semmi.

Stüssi:

Máshonnan is csodás dolgot mesélnek.
Badenből jött egy ember, attól hallom,
Hogy úton volt egy lovag a királyhoz.
Ezt útközben darázsra lepte meg.
A darázsak vadul lovának estek,
Az állat tönkreszúrtan földre omlott,
S gyalog ment a királyhoz a lovag.

Tell:

A gyengéknek tövist adott az Isten. *Armgard gyermekekkel jön s a mélyút bejáratánál megáll.*

Stüssi:

A jósok ebből nagy bajt mondanak,
A természet ellen bösz tetteket.

Tell:

Efféle tett ma minden napra jut.
Ehhez nincs szükség babonás jelekre.

Stüssi:

Jó annak, aki földjét műveli,
Nem gondol mással és csak otthon ül.

Tell:

A legbékésebbnek sincsen ma nyugta,
Ha rossz szomszédja rosszul néz reá. *Nyugtalanul kémleli az utat.*

Stüssi:

Hát Isten áldjon. Vársz itt valakit?

Tell:

Úgy van.

Stüssi: Ég áldjon! Békés hazatérést.
Te Uriból való vagy? nagyurunk
A helytartó, onnan jön épp ma erre.

Vándor *belép:*

A helytartót ne várjátok. Kiléptek
Medrökből a vizek a sok vihartól.
A hidakat eltépte mind az árvíz. *Tell feláll.*

Armgard *előre jön:*

A helytartó nem jön.

Stüssi: Rá vársz talán?

Armgarð:
Rá hát.

Stüssi: De mért kívánod
Elállni útját itt e szűk helyen?

Armgarð:
Itt meghallgat, mert itt ki nem kerülhet.

Friesshardt *serénykedve jön lefelé a mély úton és kiált:*
Utat csinálni! Helytartó uram
Közvetlenül mögöttem jön lovon! *Tell el.*

Armgarð *élénken:*
A helytartó jön! *Gyerekek előbbre. Gessler és Harras fent lóháton megjelennek.*

Stüssi *Friesshardthoz:*
Hogy jöhettek
A vizen át? Hisz nincsenek hidak.

Friesshardt:
Elbirtunk mi a tóval is, barátom.
Holmi víztől nem ijedünk mi meg.

Stüssi:
Talán a tó vizén ért a vihar?

Friesshardt:
Ott ám. Míg élek, nem felejttem el.

Stüssi:
Mondd el, ne menj!

Friesshardt: Mennem kell, hagyjatok,
A várnépnek a helytartót jelentem. *El.*

Stüssi:
Csak lettek volna jó emberek rajta,
Elsüllyedt volna a hajó, tudom.
Az uraknak segít a tűz is, víz is. *Körülnéz.*
Hová lett közben az az ember innét? *El.*
Gessler és Harras lóháton jönnek.

Gessler:
Én a császárt szolgálom, mondj akármit,
És dolgom csak az ő kedvét keresni.
Nem hízelegni s keztyűs kézzel bánni
Küldött a nép közé! Elvárja ő
A vasfegyelmet. És ez itt a kérdés:
Ki hát az úr? Császár avagy paraszt?

Armgarð *félénken közeledik:*
Most itt az alkalom, most megteszem.

Gessler:
Hogy Altorfban a kalapot kivettem,
Nem móka volt. Nem is a szíveket
Kutattam. Jól tudom, hogy ki mit érez.

Az volt a cél, hogy nyakokat, melyet
Oly fennen hordanak, hajlítani tudjam.
A kényelmetlent ott helyeztem el
Orruk előtt, hol el kell menniök,
Hogy lássák és megemlékezzenek
Urukrol, akit elfelejtenek.

Harras:

A népnek járnak bizonyos jogok...

Gessler:

Nem érünk rá ilyesmit mérlegelni.
Nagyfontosságú dolgok érlelődnek,
Az uralkodóház terjeszkedik.
Mit apa kezdett, folytatja fia.
Ez a kis nép lábunk alatt van és
Akárhogyan meg kell hódolnia. *Haladni akarnak.*
Armgard leborul a helytartó előtt.

Armgard:

Irgalmazz, jó uram! Kegyelmet kérek!

Gessler:

Az utamon mit lábatlankodol?
Pusztulj innét!

Armgard: A férjemet becsukták.
Gyermekeim most sírva kérnek enni.
Kemény nagyúr, ó szánj meg nagy bajunkban.

Rudolf:

Ki vagy? S a férjed kicsoda?

Armgard: Szegény

Kaszás a Rigi-csúcson. Olyan
Helyekről gyűjt füvet, hová
A nyaktörő szirtoldalon az állat
Sem mer legelni menni. Kegyelem!

Rudolf *a helytartóhoz:*

Súlyos nyomor részvétet érdemel.
Kérlek, nyisd meg szegénynek börtönét,
Bármilyen főbenjárót vétkezett,
Már nyomora elég nagy büntetés. *Armgardhoz.*
Meghallgatunk. Terjeszd elő a várban
Kérésedet. Itt ne zavarod urunkat.

Armgard:

Nem! Innen egy tapodtat sem megyek,
Míg vissza nem adjátok férjemet.
Ki sem hallgatják. S egy fél éve már
Ott sínylődik a toronyban szegény.

Gessler:

Pusztulj odébb! Erőszakoskodol?

Armgard:
Szolgáltass igazat, uram, te vagy
Császár és Isten helyett a bíró.
Végezd a dolgod! Hogyha igazat
Vársz Istentől, adj igazat nekünk is!

Gessler:
A szemtelent vigyétek! Takarodj!

Armgard *megragadja a ló zabláját:*
Nekem nincs semmi veszteni valóm.
Innen, helytartó, nem mozdulsz, amíg
Az igazam meg nem kapom. Csak ráncold
A homlokod s forgasd szemed! De mi
Oly nyomorultak lettünk már, hogy a
Mérgeddel nem törődünk.

Gessler: Menj odébb,
Te némbér, mert a lovam eltapos.

Armgard:
Tiporj reám nyugodtan. Itt vagyok *Gyermekeivel a földre veti magát.*
Gyermekeimmal. Hagyjad lovadat,
Hogy patkója szétzúzza fejöket!
Tettél te ennél már rosszabbat is!

Rudolf:
Bolond vagy, asszony?

Armgard még hevesebben folytatja:
 Eltiportad régen
 A császár földjét, Én csak egy szegény
 Asszony vagyok. Hiszen, ha férfi lennék,
 Tudnám a dolgom s nem fetrengenék
 Az út porában... *Ismét hallani az előbbi zenét, de halkabban.*

Gessler: Szolgák, merre vagytok?
Vigyétek ezt az asszonyt, mert különben
Olyat tesztek, hogy magam is megbánom.

Rudolf:
Nem juthatnak az emberek ide,
Egy nászmenet elzárta az utat.

Gessler:
Az ilyen néphez én még túl szelíd
Vagyok. Nyelvök még túl szabad. Kevéssé
Fegyelmeztük meg őket. Hát ez így
Nem megy tovább már, erre esküszöm!
Én megtöröm e konok szellemet,
A szabadság orcátlan szellemét.
Mától kezdve új törvényt hirdetek.
Ezentúl... *Nyúl fúrja át, szívéhez kap, hanyatlik, elhalóan.*
Isten, irgalmazz nekem!

Rudolf:
Uram! Szent Isten! Honnan jött a nyíl?

Armgard *felugrik*:
Megölték! Elhanyatlik! Eltalálták!
A nyílvessző a szívét járta át!

Rudolf *leugrik lováról*:
Ez borzasztó dolog, siess, uram,
Imádkozz gyorsan. Kérd Isten kegyét,
Hiszen meghalsz...

Gessler: Ez Tell lövése volt.

A lóról Harras Rudolf karjába omlott. Rudolf a padra fekteti: Tell megjelenik fenn a szirten.

Tell:
Ha rám ismertél, mást ne is keress.
A kunyhók szabadok, s a tiszta erkölcs
Nyugodt lehet. Többet te már nem árhatsz.
Eltűnik. Nép tódul be.

Stüssi *a nép élén*:
Mi az, mi az? Mondjátok el mi történt.

Armgard:
A helytartót nyílvesszővel lelőtték.

Nép *berohanva*:
Kit öltek meg?

A nászmenet első emberei már lent vannak, a többiek még fent a szirten, a zene tovább szól.

Rudolf: Elvérzik. Emberek,
Segítsetek! A gyilkost üldözzétek! *A haldoklóhoz.*
S így kell végezned. Sorsod menthetetlen.

Stüssi:
Az arca sápadt. Nincs már élet benne.

Sokan:
Ki volt a tettes?

Rudolf: Megörültetek?
Muzsika a halálhoz? Csend legyen!
A zene egyszerre elhallgat, még többen jönnek.
Beszélj, uram, ha tudsz még! Nincsen-e
Számomra még parancsod?

Gessler a kezével int, s mivel Rudolf nem érti rögtön a mozdulatot, türelmetlenül megismétli.

Hova menjek?
Küssnachtba? Ó nem értelek. Ne légy
Türelmetlen. Hagyd most a földi gondot,
A mennyországgal békélj meg, uram.

A lakodalmas nép érzéketlen borzalommal állja körül a haldoklót.

Stüssi:

Folyton fakóbb... Most, most érinti meg
Szívét a halál. Szeme megtörik.

Armgard *egy gyermeket felemel:*

Nézzétek meg egy rossz ember halálát.

Rudolf:

Ti esztelen nők, nincs bennetek érzés?
E szörnyűséget így tudjátok nézni?
Inkább segítsetek. Hát senki sem jön,
Hogy a nyilat kihúzhassam belőle?

Asszonyok *elhúzódnak:*

Nem nyúlunk hozzá, Isten átka érte.

Rudolf:

Legyen hát átkozott mindegyitek! *Kardot ránt.*

Stüssi *elfogja:*

Megállj! Hatalmatoknak vége van.
A zsarnok elment. És most már felettünk
Erőtök nincsen. Szabadok vagyunk!

Mind *összevissza:*

Szabad az ország!

Rudolf: Ennyire jutottunk?

Félelem, fegyelem ily gyorsan múlik?

A betóduló fegyverszolgákhoz:

A szörnyű gyilkosság tanúi vagytok.

Itt már minden segítség hasztalan.

A tettest hajszoznak nem érdemes.

A gondunk más, Küssnachtba indulunk.

Hogy megmentjük a császár várait.

E pillanatban minden kötelesség

És minden rend kötelme felborult.

És nincs hűség, amely megbízható.

Mialatt a fegyverszolgákkal távozik, hat irgalmas barát jelenik meg.

Armgard:

Helyet, helyet! Az irgalmasok jönnek.

Stüssi:

Elhullt a vad, leszállanak a hollók.

Irgalmasok félkört alkotnak a holtest körül és mély hangon énekelnek.

Az emberszív gyanútlan áll

Az élet teljét ünnepelve,

S egyszerre rátör a halál,

És nem hagy várni, nincs türelme.

Akár felkészültél, akár nem.

Bírád elé kell állnod. Ámen.

Mialatt az utolsó két sort ismétlik, lemegy a függöny.

ÖTÖDIK FELVONÁS.

ELSŐ JELENET.

Altorf nyilvános tere. A háttérben jobbról Uri építkezése a még ott lévő állványokkal, mint az első felvonás harmadik jelenetében. Balról sok hegyre nyílik kilátás, ezeken mindenütt jeltüzek égnek. Pirkad. Mindenfelől harangszó. Kuoni, Ruodi, Werni, kőfaragómester, emberek, nők, gyerekek.

Ruodi:
Nézzétek! Jeltüzek a bérceken!

Kőfaragó:
Halljátok! Ott az erdőn túl harang szól.

Ruodi:
Az ellenség fut!

Kőfaragó: Mieink a várak!

Ruodi:
S mi Uriban saját földünkön túrjuk
A zsarnok várát? Utolsók vagyunk,
Akik kimondják szabadságukat?

Kőfaragó:
Álljon tovább is a rabság jele?
Rontsuk le, emberek.

Mind: Lerontani!

Ruodi:
Stier hol van?

Stier: Itt vagyok. Halljuk, mi kell?

Ruodi:
A kürtöt fújd meg fenn az őrtoronyban,
Hogy túlharsogja mind a bérceket,
S a szakadékok riadó visszhangja
A hegyvidéknek minden emberét
Idézzé meg. *Stier el, jön Fürst Walter.*

Fürst Walter:
Barátok, várjátok!
Még nincs hírünk, hogy Unterwalden földjén
És Schwyz földjén mi van. Még híreket
Kell várnunk onnan.

Ruodi: Mit várjunk? A zsarnok
Meghalt s a szabadság napfénye süt.

Kőfaragó:
Kevesled ott a jelző tüzeket,
Melyek köröskörül tündöklenek?

Ruodi:

Férfiak, nők, mind jöjjetek! Neki!
Állványt romboljunk! Törjünk boltivet!
Le a falat! Kövön kő ne maradjon!

Kőfaragó:

Gyertek! nagy munkával mi raktuk össze,
Tudjunk rombolni is!

Mind: Essünk neki. *Minden oldalról megrohanják az épületet.*

Fürst Walter:

Az ár megindult, itt már nincs megállás.

Melchthal és Baumgarten jönnek.

Melchthal:

Mi ez? Sarnenben elhamvadt a vár,
Rossberg romhalmaz, s ez még épen áll?

Fürst Walter:

Melchthal, te vagy? A szabadság hírért
Hozod? Maradt még ellenség hazánkban?

Melchthal *megöleli*:

Mind elkotródtak, örvendj, jó öreg!
E percben, mikor itt beszélgetünk,
Zsarnok már nincs többé a svájci földön.

Fürst Walter:

Hogy vettétek be, mondd, a várakat?

Melchthal:

A sarneni erődöt Rudenz báró
Hős férfi-bátorsága vette meg.
Rossberg falára éjjel én jutottam.
De halljátok, mi történt. Elzavartuk
Az ellenséget és tüzet csináltunk.
A lángok már a felhőkig lobogtak.
Ekkor Diethelm jó, a Gessler legénye.
Ordítva, hogy Brunecker Berta bennég.

Fürst Walter:

Nagy Isten! *Az épület állványai recsegve összedülnek.*

Melchthal: Ott volt. Gessler elrabolta.
S titkon bezárták. Rudenz, mint az örült,
Felpattant, mert a szárfák már recsegtek.
Gerendák leszakadtak és a füstből
Kihallatszott a vergődő leány
Sikoltozása!

Fürst Walter: És megmenekült?

Melchthal:

Itt gyorsan és elszántan kellett tenni!
A lángokból magunk hoztuk ki őt,
S mögöttünk dőltek össze a falak.

A lány, látván, hogy többé nincs veszély.
Az ég felé emelte két szemét,
A báró boldogan nyakamba omlott,
S egymásnak némán esküdtünk fel úgy,
Hogy e kötés a tűzpróbát kiállta,
S el nem ronthatja semmi sorscsapás.

Fürst Walter:
Landenberg hol van?

Melchthal: Túl a Brünigen.
Nem rajtam múlt, hogy jó apám kegyetlen
Megvakítójának még van szeme.
Üldöztem őt, elfogtam, és apám
Elé zuhant a nyomorult. A kardom
Már csapni készült. S a világtalan
Öregnek megesett a szíve rajta.
A nyavalyás megnyerte életét.
Megesküdött, hogy soha vissza nem jő.
Tudom, nem is jön. Megkóstolta már
Erőnket.

Fürst Walter: Szép, hogy nem szennyezte be
Vérontás ezt a tiszta diadalt. *Gyerekek mennek a színen az állványok roncsaival és a szabadságot éltetik.*

Ó, milyen ünnep! *Megszólal Uri hatalmas kürtje.*

Emlegetni fogják

A gyermekek még vén korukban is. *Lányok póznán a kalapot hozzák. A szín megtelik néppel.*

Ruodi:
A kalap, mely előtt hódolni kellett.

Baumgarten:
Mondjátok meg, mi történjék vele.

Fürst Walter:
Ó Istenem, unokám állt alatta...

Több hang:
A zsarnokság jele! Pusztítsuk el!
Tűzbe vele!

Fürst Walter: Nem, őrizzük meg inkább.
Ha eddig a zsarnok jelképe volt,
Legyen az örök szabadság jele!

A nép, férfiak, nők, gyerekek nagy félkört alkotnak festői csoportban üldögélnek az elrombolt állványok darabjain.

Melchthal:
Az eltiport zsarnokság romjain
Megállunk most. Pompásan véghezvittük
A Rütli fogadalmat, eskütársak!

Fürst Walter:
Csak elkezdtek, de még be nem fejezték.

Most kell a bátorság és egyetértés.
Tudjátok meg: nem fogjuk elkerülni
A császár bosszúját Gessler miatt,
S kiket kivertünk, visszaküldi őket.

Melchthal:

Csak jöjjön a teméntelen sereg!
A belső ellenséget elzavartuk,
A külsőnek szintén szemébe nézünk.

Ruodi:

Nincs útjuk más, csak néhány hegyszoros,
Azokat saját testünkkel fedezzük.

Baumgarten:

Örök kötés tart minket össze, nem
Félünk mi semmilyen császári hadtól.
Rösselmann és Stauffacher jönnek.

Rösselmann:

Istennek ez szörnyű ítélete.

Emberek:

Mi az?

Rösselmann: Ó milyen borzasztó kor ez.

Fürst Walter:

Mi az? S te is jössz, Stauffacher barátom?
Mi történt?

Emberek: Halljuk!

Rösselmann: Döbbenetes újság!

Stauffacher:

Nagy félelmet vett le rólunk a sors.

Rösselmann:

A császárt megölték.

Fürst Walter: Irgalmas Isten! Az *emberek felriadnak, körülállják Stauffachert.*

Mind:

Megölték? Kit? A császárt? Hihetetlen!

Melchthal:

Való ez vajjon? Honnan jött a hír?

Stauffacher:

A hír való! Albrecht gyilkos kezétől
Halt meg Brucknál. A hír hozója Müller,
Megbízható, derék schaffhauseni.

Fürst Walter:

Szörnyű merénylet! Ki követte el?

Stauffacher:

Az teszi szörnyűbbé, hogy ki a tettes:
Testvérének fia, tulajdon öccse,
János sváb herceg, az gyilkolta meg.

Melchthal:

S mi oka volt, hogy nagybátyját megölje?

Stauffacher:

Az apai vagyonra várt az öccs,
Azonban a császár nem adta ki,
Mint mondták, hogy kifossa rokonát
És püspökséggel kárpótolja őt.
Akárhogy volt, az ifjú hallgatott
Gonosz baráti suttogásra. És
Mert több nemes, mint Eschenbach teszem,
És Tegerfelden, Wart és Palm urak
Felbíztatták, úgy döntött, hogyha nem
Nyer igazat, majd gyilkos bosszút áll.

Fürst Walter:

És véres tettét hogy hajtotta végre?

Stauffacher:

A császár Steinből ment Baden felé,
Rheinfeldnek, hogy az udvart ott találja.
Vele Lipót és János hercegek,
És még egyéb előkelő urak.
A Reuss partjához ért el a menet,
Hol kompon kelnek át az utasok,
A kompon mentek rá a gyilkosok,
Kíséretétől elvágván a császárt
Átmentek. Szántóföld következett,
- Ott azt mondják, hogy egy pogánykori
Helység a földben eltemetve fekszik, -
Az ősi Habsburg-vár is látható,
Hol törzsének hatalma megfogant,
A herceg tört húzott s torkába szúrt,
Míg Palm Rudolf lándzsát ütött belé
És Eschenbach fejét roncsolta ketté.
A császár vérében zuhant a földre,
A honi földre, honi kéz halottja,
A túlsó parton mindez látható
Volt, ám a víz közöttük állt, s nem is
Tehettek mást a rémült jajgatásnál.
Az úton egy szegény nő üldögélt.
Annak ölében vérzett el a császár.

Melchthal:

Földet sóvárgott, erre mindent föltett.
És mit szerzett? Csak egy sírdombnyi földet.

Stauffacher:

Az országon úr lett a rémület.

Lezárták a hegyek szorosait,
Mindenki örökös határain.
Még Zürich is becsukta kapuit,
Amire példa harminc éve nincs.
A gyilkos fél. És fél a bosszuálló,
Mert már írtó dühének fegyverével
Jó Ágnes, a kemény magyar királyné, -
Ki sem halott apjának, sem nemének
Gyengeségét nem ismeri, -
Hogy a gyilkos fáján vad bosszút álljon,
Kiírtson szolgát, fiút, unokát,
Sőt várakat készül lerontani.
Megesküdött, hogy nemzedékeket
A sírba küld s vérből csinál magának
S bosszújának forró fürdővizet.

Melchthal:
S hol rejtőznek a tettesek vajjon?

Stauffacher:
A holttest mellől öt különböző
Úton futottak el, hogy már ezen túl
Egymást ne is lássák. És János herceg,
Azt mondják, a hegyekben bújdosik.

Fürst Walter:
A gaztett nem hozott hasznot nekik.
A bosszú meddő érzés. Csak magának
Félelmes tápláléka. Vért iszik
Csupán a bosszú s borzalmon tenyészik.

Stauffacher:
A gyilkosok tettének nincs gyümölcse,
A gyilkosság nekünk terem gyümölcsöt,
S le is szedjük mocsoktalan kezünkkel.
Meggzúnt mellünkön a lidércnyomás.
A szabadság főellensége meghalt
És hírlik, hogy a Habsburgok kezéből
Más kézbe fog kerülni a jogar,
A birodalom választani óhajt.

Fürst Walter és mások:
S mit hallottál?

Stauffacher: Luxemburg grófja már,
Mint hallom, több helyen jelöltnek számít.

Fürst Walter:
Kitartottunk és mindig hívek voltunk.
Igazunkat remélni van jogunk.

Az emberek ölelkeznek. Sekrestyés jön hírnökkel.

Sekrestyés:
Itt vannak ők, az érdekes vezérek.

Rösselmann és mások:
Mi ujság?

Sekrestyés: Hírnök hozta ezt az írást.

Mind *Fürst Walter*hez:
Nyissad ki, olvasd.

Fürst Walter *olvas*: „Úri, Unterwalden
És Schwyz szerény népének bő kegyét
Küldi ezennel Erzsébet királyné.”

Többen:
Mit kíván még, hisz uralmának vége.

Fürst Walter *olvas*:
„Özvegységének súlyos bánatában,
Amellyel férjének véres halála
Sújtotta, fordul mind a svájci földek
Hűségéhez és szerető szívéhez.”

Melchthal:
Bezzeg nem tette, míg jól ment neki.

Rösselmann:
Csend! Halljuk!

Fürst Walter *olvas*:
„Reméli, hogy hű népe érdemelt
Utálattal fordul el a gonosz tett
Elkövetőitől. Elvárja hát,
Hogy senki oltalmat nem ad nekik,
Sőt mindenki hűségesen segít
A bosszúnak kezére adni őket,
A felséges kegyet el nem feledvén,
Melyet Rudolf házatól élvezett!” *Az emberek a bosszúság jeleit mutatják.*

Többen:
A felséges kegyet!

Stauffacher:
Valóban volt részünk Rudolf kegyében,
De mily kegyet adott nekünk fia?
A hitlevelet megerősítette,
Amelyet még minden császár aláírt?
Igazságot szolgáltatott talán,
Az üldözött jognak melléje állott?
Kiket nagy gondunkban hozzája küldtünk,
Követeinket sem hallgatta meg!
Mondjuk meg, hogy semmitse kaptunk tőle,
S minden jogunk elpusztult volna, ha
Erős kézzel magunk ki nem csikarjuk.
Bajunkkal nem törődött. Ezt köszönjük?
Nem oly magot vetett, hogy ezt arassa.
Magasban élt fölöttünk. Nem tudott
Minden népének atyja lenni. Csak

Családja volt a fő, ez az igazság.
Kikkel törődött, most azok sirassák.

Fürst Walter:

Nem örvendünk mi most véres bukásán,
Elmult keservet nem hánytorgatunk.
Világért sem. De hogy mi bosszút álljunk,
Azért, ki nekünk jót nem tett soha,
S üldözzük azt, ki sohasem üldözött,
Nem illik hozzánk, nem tetsző nekünk.
A szeretet nem rendeletre megy.
Felszabadultunk, Isten a tanunk.
És erről többet nincs mit mondanunk.

Stauffacher:

S ha termeiben zokog a királyné
S kezét tördelve néz az ég felé,
Ugyanez égre, itt egy nép tekint
S a szabadság boldog hálája sóhajt.
Szeressen az, aki részvétet óhajt. *A hírnök elmegy.*

Melchthal *a néphez:*

De hol van Tell, éppen csak ő hiányzik,
Szabadságunknak hőse? Legnagyobbat
Tett értünk és legtöbbit szenvedett.
Most mindnyájan házához elmegyünk,
Hogy hálánkról tanuságot tegyünk! *Mind el.*

MÁSODIK JELENET.

Tell házának pitvara. A tűzhelyen ég a tűz. A nyitott ajtón át a szabadba látni. Hedwig, Walter és Vilmos.

Hedwig:

Megjő apátok, drága kincseim!
Él és szabad. S mind szabadok vagyunk!
A hazát apátok mentette meg!

Walter:

Bizony, anyuskám, és ott voltam én is.
Engemet ebből nem lehet kihagyni.
Apám nyila fejem fölött süvöltött,
S én nem féltem!

Hedwig *megöleli:* Nem, megmaradtál, szentem.

S itt vagy karomban. Kétszer szültelek.
Fájdalmak közt kétszer vajudtam érted.
De elmult! És itt vagytok mindaketten.
És még ma megjő édes, jó apátok. *Az ajtóban szerzetes jelenik meg.*

Vilmos:

Nézd csak, anyám, egy ájtatos barát.
Alamizsnát fog kérni biztosan.

Hedwig:

Vezesd csak beljebb, lássuk el szegényt.
Hadd tudja meg, hogy boldog házba lépett.
Kimegy és serleggel tér vissza.

Vilmos *a szerzeteshez:*

Jőjj beljebb, jó ember, vendég vagy itten.

Walter:

Üdülj fel nálunk s kipihenve távozz.

Szerzetes *félénken tekint körül, vonásai zavartak:*
Hol vagytok itt? Mily országba jutottam?

Walter:

Talán eltévedtél, hogy nem tudod?
Bürglenben vagy, az Uri-tartományban,
Itt kezdődik a Schächer-völgyi út.

Szerzetes *a visszatérő Hedwighez:*

Magad vagy, asszony? Férjed nincsen itthon?

Hedwig:

Őt várom éppen. És téged mi lelt?
Hogy jóban járnál, nem látszik meg rajtad.
De bárki vagy, szomszár vagy. Itt a bor.

Szerzetes:

Bármi mohón sóvárgom is, ne adj
Mindaddig semmit, míg nem biztosítasz...

Hedwig:

Ne nyúlj ruhámhoz és ne lépj közel.
Ha szólni kívánsz, távolabb maradj.

Szerzetes:

A tűzhelyed lángjára esküszöm,
És esküszöm két gyermeked fejére,
Kiket... *Magához vonja a fiúkat.*

Hedwig:

Ne nyúlj hozzájuk! Mit csinálsz?
Ereszd őket! Te nem vagy szerzetes!
A békesség ruhája ez a kámzsa.
De arcodon nem békesség lakik.

Szerzetes:

Nincs nálam senki boldogtalanabb.

Hedwig:

A szenvedés mindig megnyítja szívem.
Mért érzem tőled elzárkózni mégis?

Walter *felugrik:*

Megjött apám! *Kifut.*

Hedwig: Ó Istenem. *Indulna, remeg, de vonakodik menni.*

Vilmos *szintén kifut:* Apám!

Walter *kint*:

Apám, megjöttél!

Vilmos *kint*: Édes jó apám!

Tell *kint*:

Drágáim, itt vagyok! Hol van anyátok? *Bejönnek.*

Walter:

A küszöbön van, nem jöhet tovább.

Félelemtől is, örömtől is reszket.

Tell:

Ó Hedwig, Hedwig! Fiaimnak anyja!

Ki elválasszon, nincs többé a zsarnok!

Hedwig *nyakába borul*:

Kimondhatatlanul aggódtam érted! *A szerzetes felfigyel.*

Tell:

Felejtsd el és élj most már boldogan.

Megjöttem, itt van kedves otthonom.

Saját kis házamban tudom magam.

Vilmos:

Édesapám, az íjat hova tetted?

Nincs nálad!

Tell: Most már nem is lesz soha.

Szent helyre tettem. Ottan jól megőrzik.

Azzal nem fog vadászni senki többé.

Hedwig:

Ó Tell... *Elengedi kezét, visszalép.*

Tell: Mi ijesztett meg, kedvesem?

Hedwig:

Hogy jöttél vissza? Mondd... És a kezed...

A kezed... Istenem... megfoghatom?

Tell *bátran szívből*:

A hitvesemet és hazámat védte.

Jogom van hát Isten felé emelni.

A szerzetes megrezzen, Tell meglátja.

Ki ez a szerzetes?

Hedwig: Ah, elfeledtem.

Én félek tőle, te beszélj vele.

Szerzetes *közelebb lép*:

Tell vagy? Kitől betelt a Gessler sorsa?

Tell:

Valóban az, titkolni nem kívánom.

Szerzetes:

Valóban Tell vagy? Isten ujjá az,

Mely házad ajtajához vezetett.

Tell *jól megnézi*:

Te nem vagy szerzetes. Ki vagy?

Szerzetes: Megölted

A helytartót, ki rossz volt hozzád. Én is

Megöltem azt, ki megtagadta tőlem

A jogomat. Hozzád se volt kegyes.

Megmentettem a birodalmat tőle.

Tell *visszahőköl*:

Te... Borzasztó! Be innen, gyerekek!

Menj innen, kedvesem. Boldogtalan...

Te vagy...

Hedwig:

Ki ez?

Tell: Ne kérdezd, menjetek.

A fiúknak nem jó ezt hallani.

Menj el hazulról. Messze! Nem szabad

Ezzel maradnod egy fedél alatt!

Hedwig:

Szörnyű... Nem értem... Gyertek!... *El a gyerekekkel.*

Tell: Ausztria

Hercege vagy. Ne is tagadd. Megölted

Édes nagybátyádat, császárodat.

Parricida János:

Örökségem rablóját.

Tell: Rokonod

S császárod volt. A földnek háta még

Hordoz! S még mindig süt reád a nap!

Parricida:

Hallgass meg engem, Tell...

Tell: Véres kezed

Bátyádnak és császárodnak véréből!

S nem átallasz tisztet házámba lépni?

Egy tiszta emberhez fordítani arcod?

És házámnak vendégjogával élni?

Parricida:

Azt hittem, nálad irgalmat találok.

Te is bosszút álltál.

Tell: Boldogtalan!

A gyermekéért aggódó apát

A véres örököshöz hasonlítod?

Védted te fiaid kedves fejét

S a házi tűzhelyet? Eltávoztattad

A legszörnyűbbet tieid felől?

Én tiszta két kezem az égnek tartom.

Megátkozlak tetteddel együtt. Én a

Természetest védtem, te meggyaláztad.
Semmiben sem vagyok veled közös.
Te gyilkoltál, családom védtem én.

Parricida:
Ily irgalmatlan módon eltaszítasz?

Tell:
Menj innen, folytasd rettentő utad!
És hagyd tisztán az erkölcs otthonát.

Parricida *indul, hogy távozzék:*
Így nem tudok és nem akarok élni.

Tell:
Szívem megesik mégis rajtad. Ilyen
Fiatal vagy s uralkodói vér,
Rudolf, uram s császárom unokája
S mint gyilkos bujdosó, vagyontalan
Házamnak küszöbén rimáncodol... *Elfedi az arcát.*

Parricida:
Ha sírni tudsz, sirasd meg sorsomat.
Mert az borzasztó. Én herceg vagyok.
Vagyontalan s boldog lehettem volna,
Ha kapzsiságom mérsékelhetem.
De szívemet irígység rágta. Láttam
Lipótnak, a rokonnak ifjúságát
Dicsőségtől, birtoktól környezetten.
Míg én, az egykorú, csak szolgai
Helyzetben élhettem, nagy szégyenemre.

Tell:
Bátyád alkalmasint ismerte bensőd.
Hogy nem adott földet s népet neked!
Vad, gyilkos tetted igazolta most
Félelmesen, mint emberismerőt.
És hol vannak véres bűntársaid?

Parricida:
Hová a lelkiismeret vezette őket.
A tett óta nem láttam egyet is.

Tell:
Sorsod tudod, hogy nem lehet barátod,
S ellenségednek szabad préda vagy?

Parricida:
Ezért bujkálok rejtekutakon.
Egyetlen ajtón sem merek kopogni.
A pusztaság felé igyekszem én.
Hegyek közt bújok, önmagamnak szörnye,
És önmagamtól visszaborzadok,
Ha csermelyben meglátom arcomat.
Ha emberség és részvét volna benned... *Térdre hull előtte.*

Tell *elfordul*:
Kelj fel, kérlek.

Parricida:
Nem. Nyujtsd előbb segítségül kezed.

Tell:
Halandó ember segíthet neked?
De kelj fel, kérlek. Bármilyen volt a vétked,
Ember vagy, és én is ember vagyok.
Jó szó nélkül el nem bocsátalak.
Amit tudok, azt megteszem.

Parricida *felugrik és hevesen megragadja Tell kezét*.
Te jó vagy.
És megmentesz a kétségbeeséstől.

Tell:
Ne érints. Menned kell. Itt rádtalálnak.
S ha rádtalálnak, védelemre már
Nem számíthatsz. Hová szándékozol?
Nyugalmat hol remélsz?

Parricida: Azt nem tudom.

Tell:
Halljad, hogy Isten mit sugallt nekem:
Zarándokolj Szent Péter városába.
Borulj a pápa lábához, bűnöd
Gyónd meg neki és váltsd meg lelkedet.

Parricida:
Nem fog kiadni ellenségeimnek?

Tell:
Mit ő tesz, azt az Istentől fogadd el.

Parricida:
S az ismeretlen földre hogy jutok?
Az utakat nem ismerem, s nagyon
Félnék más vándorokhoz csatlakozni.

Tell:
Az utat megmondom, de jól figyelj.
Indulj a Reuss folyónak ellenében,
Amely hegyről omlik vadul alá...

Parricida *megijed*:
A Reuss-folyó? Az látta tettemet.

Tell:
Völgyében megy az út és sok kereszt
Mutatja, melyeket a hóviharban
Holt vándorok emlékéért emeltek.

Parricida:
Ha lelkem viharát csitíthatom,
Az elemektől már nem rettegek.

Tell:

Borulj le majd minden kereszt előtt
S forró könnyekkel tarts bűnbánatot.
Ha majd e zordon úton átjutottál,
S a hegy nem küldi jéglehelletét
A jégborított szorosból reád,
Egy porzó hídhoz érkezel. S ha ezt
Be nem szakítja bűnöd súlya, ott
Sziklakapu tárul ki majd előtted,
Melynek sötétjét nap nem érte még.
Ezen túl boldog, kedves völgybe érsz.
De meg ne állj. Te csak siess tovább.
Ott nincs helyed, hol nyugalom lakik.

Parricida:

Rudolf, Rudolf, ó én császári ősöm!
Országod földjén így megy magzatod?

Tell:

Így jutsz haladva folyton felfelé,
A Gotthard-csúcsra, hol örök tavak
A mennyboltnak fellekvizéből élnek.
A német földtől ott búcsút vehetsz,
Egy más folyó fürgén vezet le majd
Itáliába, fogadalmi földre.
Alpesi kürtök jelzik a csordát.
Hangokat hallok. Menj.

Hedwig *besiet*: Hol vagy, uram?
Apám jön. S mind az eskütársak jönnek
Vidám menetben.

Parricida *elfedi az arcát*: Százszor jaj nekem:
A boldogokkal nem szabad maradnom.

Tell:

Menj, kedvesem és lásd el ezt az embert
Bő útiholmival, mert útja nagy.
És nem lehet közben megszállnia.
Siess, jönnek.

Hedwig: Ki ez?

Tell: Azt ne kutasd!
S ne nézz utána, hogyha majd elindul.
Nem kell látnod, hogy útja merre visz.

Parricida hirtelen Tellhez megy, de ez csak mozdulattal int neki és távozik. Mikor mind a ketten két különböző irányban elmentek, változik a szín és kitárul az utolsó jelenet.

UTOLSÓ JELENET.

Színhelye a Tell háza előtt elterülő egész völgykatlan, amelyet a határoló magaslatokkal együtt ellepnek a csoportokat alkotó emberek. Mások a Schächer feletti büriin vonulnak. Elöl jön Fürst Walter a két fiúval, továbbá Melchthal és Stauffacher. Mások utánuk tódulnak. Mikor Tell kilép, mind üdvívalgással fogadják.

Mind:

Tell, a vadász, megmentőnk, éljen, éljen!

Mialatt a legelsők Tellt körülfogják és ölelgetik, még Rudenz is megjelenik, aki a férfiakkal és Berta, aki az asszonyokkal ölelkezik. A hegyről zene kíséri a néma jelenetet. Mikor ennek vége van, Berta a nép közé lép.

Berta:

Polgárok, eskütársak, vegyetek fel
Közétek engem, boldogot, ki első
Védence volt a szabadság honának.
Bátor kezekre bízom sorsomat.
Megvédtek, mint polgártársatokat?

Emberek:

Vérünkkel, mindenünkkel!

Berta:

Köszönöm!

Akkor ez ifjúnak nyujtom kezem,
Mint szabad svájci lány szabad legénynek!

Rudenz:

Szolgáimat szabadokká teszem!

A zene gyorsan belevág és lemegy a kárpit.